

Socijalna misel

Katoličani in država (Dr. Anton Jeglič) – Irska tragedija (Fran Miklavčič) – Misli k reformi verskonravnega pouka (P. Dr. Angelik Tominec O. F. M.) – Nekaj spominov na prijatelja dr. Ivana Tavčarja (Franjo Suklje) – Četrti kongres komunistične internacionale (Cosmopolita) – Dr. Ivan Tavčar, 1851–1923 (Fran Erjavec) – Dr. Žolger: Mednarodni delikt (Viktor Korošec).

L. II. LJUBLJANA – GORICA ŠT. 3.

1923.

**„Socialna misel“ izhaja 15. vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

**Kulturni del urejuje Fr. Terseglav (Ljubljana), socialni
in gospodarski dr. A. Gosar (Ljubljana), politični
dr. E. Besednjak (Gorica).**

**Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni od-
delek, Poljanski nasip št. 2, Ljubljana. — Za Italijo
je upravništvo v Gorici, Via Carducci št. 4.**

**Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo
50 Din.**

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

INDUS

d. d. za industrijo
usnja in usnjatih
izdelkov

prej CARL POLJAK

Tovarne v Ljubljani,
Kranju in na Drhniki
izdelujejo čevlje iz
usakovrstnega usnja,
gamaše in usnjate
podnožnike k vratom
iz usnja lastnega
proizvoda

Staubno podjetje
Ivan Ugrin

Ljubljana

Gruberjevo nabrežje šte. 8

preuzema vsa zidarska in
druga staučna dela,
izvršuje razne načrte in
provačune,
izdaja strokovna mnenja.

Primerno nizke cene!
Delo solidno!

Telefon šte. 426.

Dr. Anton Jeglič:

Katoličani in država.

Pretežno nalogo mi je uredništvo naprtilo, ko me je naprosilo, naj podam smernic za pravilno reševanje sedanjih dosti zapletenih vprašanj javnega življenja. Napisal, razložil in utemeljil bom načelne misli v presojevanju državnih, cerkvenopolitičnih, socialnih in kulturnih problemov, ki sedaj pretresajo svet in nekako preurejajo dosedanji družabni red. Pišem pa ne kot škof, ampak edinole kot popolnoma privatna oseba.

1. Kakšna naj bo oblika države? O tem Cerkev ni nič določila. Njej je vsaka oblika prav, samo zakonita naj bo. Celó v slučaju, da se je oblika države po nasilnem prevratu izpremenila, računa Cerkev z dejansko vlado in izkuša z njo svoje razmere urediti. Da, taka nova, v početku nezakonita vlada, more postati in postane zakonita, ako se tako učvrsti, da se ne bi mogla odstraniti brez novega prevrata. Mir v državi in mirno življenje državljanov v njej presega morebitne pravice kakih dinastij, ki naj v takem slučaju smatrajo, da so njihove pravice ugasnile.

Ko se je po francoski revoluciji vpeljal parlamentarizem, izginjajo stare absolutne države, na njih mesto stopajo ljudske države. Ljudstvo tvori državo; ljudstvo se samo vlada, in sicer po svojih izbranih zastopnikih, ki v skupščinah pretresajo vse, kar je za medsebojno pravo in za vsestransko blaginjo ljudstva iste države potrebno, koristno. In to je popolnoma prav, vsaj ima država namen, da poskrbi ljudstvu za vse one potrebe, ki jim ne morejo zadostiti posamezne družine, občine, pokrajine. Kdo bo pa te potrebe bolj spoznal, kakor ljudstvo samo?

2. V svoji božični okrožnici izjavlja papež Pij XI., da takih državnih oblik Cerkev ne zamerja. Koj pa doda, da pogubno strankarstvo take oblike kaj lahko zlorabi. To je res, kar nam vsakdanje življenje po državah vsega sveta dokazuje.

Tudi pri najboljši volji se bodo stranke razvijale. Vsaj človeška omejenost ne more vselej točno spoznati, kaj bi bilo po raznih okoliščinah za ljudstvo najbolj koristno. O tem morejo najboljši možje različno misliti in soditi. Hudo pa je, ako se v presojevanju vrine strast in ta razum vodi, ki potem le to odobrava, kar njegovi strasti ugaja. Z agitacijo, z zgovorno besedo, z zavijanjem, s prekanjenostjo in lažjo pridobiva ljudstvo zase in ako ima večino, po večini skuje in uveljavi zakone, koristne le njegovim strastem, ne pa koristne za prave ljudske potrebe. Kolika škoda in nesreča, ako te strasti in po njih narekovani zakoni zadevajo gospodarsko, ali družabno, ali kulturno, ali celo versko življenje!

In ako ima taka stranka v rokah vlado in oblast, jo zlorabi, da s silo pritiska na vse sloje naroda v državi. Morajo se pokoriti zoper svoje prepričanje, akoravno so oškodovani njihovi najsvetejši interesi. To je

strašno nasilstvo, neznosen despotizem po zlorabi ljudske volje v ljudski državi. Zoper tako nasilstvo se razvije odločen upor, se po časopisih in shodih snujejo protivne stranke, se izsilijo nove volitve, po hudih bojih pride na krmilo morda druga ravnotako krivična, nasilna stranka, pa se boj nadaljuje brez konca in kraja. Kolika škoda za medsebojni mir v državi, za napredek in blagostanje, pa tudi za ljudsko moralo in za čist značaj!

Zdravilo morejo podati samo oni možje, ki so krščanskega prepričanja in krščanskega življenja. Krščanska vera nam to-le pove: človeška narava je taka, da človek mora živeti v društvu, v družini, občini, v državi. Največje prirodno društvo je država, po kateri naj družine in občine dosegaajo vse, kar jim je za vsestransko življenje in napredovanje potrebno. Da se to doseže in država ne razpade, mora biti na čelu oblast, ki vse primerno vodi po zakonih, katerim se mora ljudstvo ukloniti. Ker ta oblast prihaja iz potrebe naše ljudske prirode, moramo trditi, da prihaja od onega, ki nam je tako prirodo podelil, namreč od Boga Stvarnika. In ker ta oblast prihaja od Boga in ga zares nadomestuje, zato more podložnike tudi v vesti zavezati. Iz tega pa tudi sledi, da ta oblast ne more in ne sme ničesar zapovedati, kar se ne bi ujemalo z voljo božjo, ki se pokazuje v prirodnem in pozitivnem božjem pravu. In ker bo v teh razmerah in na teh temeljih ljudstvo prepričano, da so postave zares v njegovo časno in večno korist in potrjene po oblasti, dani od Boga, jih bo izpolnjevalo po vesti, pokorno Bogu, našemu najvišjemu Gospodarju in postavodajalcu, kar edino je človeka dostojno.

3. Ne smemo torej govoriti, da je ljudstvo suvereno. Saj ni ljudstvo vir prava in pravice, ampak Bog, ki nas je ustvaril in nam ravno tako prirodo dal, kakršno imamo. Ako bi bilo ljudstvo vir prava in pravice, bilo bi pravo in pravica to, kar bi večina sklenila, pa naj bo še tako proti upravičeni volji manjšine! Grozno in nasilno!

Pa tudi govoriti o volji ljudski je dosti nevarno. Kaj pa je volja ljudstva? Kaj ne, morda le volja strastnega demagoga, ki je ljudstvu svoje zmotne nazore in svojo sebično, napačno, strastno voljo umetno vcepil? In če se volja nekaterih delov ljudstva z voljo drugih delov z njihovimi brezbožnimi, lažnjivimi demagogi na čelu ne vjema? Boj imamo, strasten boj, ki razdira vsako mirno družabno življenje, podpihuje strasti in sovraštvo, kvari moralo in značaj ljudstva.

Ko bi ljudstvo imelo vselej pravično voljo, ko bi res vselej samo to nameravalo in zahtevalo, kar mu gre po prirodnem in božjem pravu, kar mu je res v časno in večno korist, ko bi znali posamezni ljudje in stanovi svoje želje obrzdati z ozirom na druge ljudi in stanove in si prizadevali koristi posameznih izravnati s koristjo splošno, pa bi se ohranil zadošten mir, pravičnost in medsebojna ljubezen!

Tako vse preudariti pa more le izobrazeno ljudstvo. Kako potrebne so mu torej razne organizacije za strokovno in splošno izobrazbo,

kako potrebna izobraževalna društva, mladinske organizacije, razni poučni tečaji in slično! Ljudstvo se mora za samovlado v ljudski državi stanovitno in premišljeno vzgojevati.

Kdo naj vzame v roko tako vsestransko vzgojevalno delo? Vsi izobraženi, na krščanskih edino pravih načelih stoječi krogi obojega spola. V ljudski državi smo dolžni prav vsi, da izpolnjujemo vestno in natančno svoj posební poklic, zraven pa še v nesebični ljubezni žrtvujemo čas, znanje in moči za vsestransko izobrazbo ljudstva. Tudi to delo mora biti organizirano, kakor si to prizadeva slovenska krščansko-socialna zveza. Naj svoje delo razširi po vsej domovini, kamor naj prihajajo spodbude od središnjih zvez, v katerih so izobraženi za ljudsko omiko vneti delavci. Delujmo navdušeno in skupno, lajiki in duhovniki, da, po deželi, posebno duhovniki, pa krščanski učitelji in učiteljice!

Potrebujemo pa voditeljev, ki so politiki po poklicu, ki jim je politika življenska naloga. Po narodi svoji morajo biti razumni, dalekovidni, mirni, polni ljubezni do Boga in do naroda, energični, vztrajni tudi pri neuspehih in dobri presojevalci trenutnega položaja. Da bodo nalogi kos, morajo pač mnogo misliti, še več pa študirati, da morejo razumeti pretežka in zapletena politična, gospodarska, družabna, kulturna, verska vprašanja našega veka. Bog nam daj vsaj nekaj tako idealnih voditeljev! Mi smo dolžni, da jih spoštujemo, da jih cenimo, da po njihovih navodilih med ljudstvom delamo, zavedajoči se, da položaja točno presoditi ne moremo mi, pač pa voditelji, ki so jim vse okolnosti za pravo razsodbo znane. Proč z nergači, ki vse obnergajo, vse obsojajo, razdvoj in nezadovoljstvo sejejo, sami pa ničesar ali skoraj nič ne storé!

4. Naj omenim še nekaj napačnih struj po državah, katerih katoliško izobražen in katoliško misleč človek ne more odobravati. Sveta nam je ljubezen do svojega naroda. Ta ljubezen rodi lepih sadov, ako se giblje v mejah krščanskih nazorov ter se ne prevrže v pretirani nacionalizem. O tem govori papež Pij XI. v svoji že omenjeni okrožnici. On pohvali krščansko ljubezen do naroda. Pretirano in neomejeno ljubezen pa obsoja rekoč: »Le-ti pozabljajo, da smo vsi narodi kot člani ene velike družine v bratovski ljubezni in v bratovskem občevanju med seboj zvezani in da ima vsak narod pravico do lastnega življenja in vsestranskega blagostanja.« Zraven se po pravici pritožuje, kako iz takega v sebi neetičnega nacionalizma izvirajo najgrša nasilstva in naravnost vnebovpijoča hudodelstva.

V tako spako prištevamo tudi imperializem, po katerem hoče kak narod in njegovi voditelji s silo nadvladati druge narode, pa zato strastno delajo na to, da raztegnejo svoje ozemlje tudi na ozemlje drugih narodov, ki jih potem tlačijo in izkoriščajo, ali da povišajo moč svoje države z gospodarskimi in vojaškimi naredbami na škodo drugih narodov in držav.

Ali nista nacionalizem in imperializem držav dala poseben povod za strašno surovo in nenavadno krvavo svetovno vojsko? In ali nam te dve struji ne ogrožata sedanjí žalibog le bolj navidezni mir?

5. Po katoliških načelih pa odobrujemo zdravi internacionalizem, namreč teženje po mednarodnem občevanju, ki sega preko mej posameznih narodov in držav, da bi s skupnimi močmi dosegli materialnih in kulturnih dobrinj, katerih v svojih mejah doseči ne moremo. Tako se že po vojski prizadevajo visoki francoski, angleški, ameriški krogi, kako bi vse katoličane združili v zvezo katoliških narodov, ki bi enotno nastopili v vseh verskih, kulturnih in drugih vprašanjih, ki se tičejo vsega krščanstva. Tako svetovno prizadevanje je moralno in gmotno podpiral pokojni papež Benedikt XV. Zadnje čase je gibanje nekako zastalo; vzrok temu je še mednarodno sovraštvo posebno med Francozi in Nemci. V malem skušamo tudi pri nas tako mednarodno zvezo doseči, n. pr. orlov-ska zveza, ki nam v tem oziru pot odpira.

Iz te prirodne težnje izvira tudi prizadevanje, da bi se vse krščanske veroizpovedi strnile v eno celokupno krščanstvo. To strujo podpira posebno Amerika. Imeli so že lani skupen shod. Katoličane so tudi zraven povabili. Jasno je, da se katoličan takemu pozivu ne more odzvati, vsaj bi tako zavrzel katoliško vero, ki je v celoti in v posameznih naukih edino in absolutno resnična, pa ne more svojih naukov zatajiti, popuščati zmoti in z njo stopiti v organično zvezo.

Kaj pa, ali bi bila mogoča velika, krščanska politična stranka, kateri bi kot člani pristopili tudi drugoverniki katerekoli veroizpovedi? Odgovori na to vprašanje se ne ujemajo. Nekateri vrlj možje pritrjujejo, češ, da v krščanski ljudski stranki z mirno vestjo sodeluje vsak pošten, pozitivno veren človek, pa bodi si tudi Izraelit ali Musliman. S tem ne nasprotuje niti lastni veroizpovedi, ki je podoba krščanstva, niti škoduje katoličanstvu, ampak mu celo koristi, ker pripravlja bodočo vesoljno cerkev vsega človeštva (Ut omnes unum sint). Drugi možje pa mnelijo nasprotno in pravijo: res, da imajo razni drugoverniki več ali manj etičnih vrednot, ki so nam vsem skupne; toda imajo tudi precej nevarnih zmot, ki segajo v vse mišljenje in življenje, pa bi se na tak način pomešana stranka radi tako nasprotno mentalitete članov kmalu razbiha. Pač pa bi se mogle razne veroizpovedi od slučaja do slučaja združiti za enoten nastop v posameznih vprašanjih, v katerih bi soglašale. Kateri teh dveh odgovorov je bolj resničen, naj pokaže prihodnji zgodovinski razvitek.

6. Kaj pa društvo narodov? Zares splošna težnja v človeštvu gre po svoji narodi za tem, da bi bil nad državami vsega sveta nek višji forum, ki bi mirnim potom reševal zapletke med državami in narodi, ter vse njihove skupne zadeve in koristi pospeševal, ter po tem potu in z razorožitvijo preprečil divje morije in vojske. Težnja je gotovo upravičena, toda ali dosegljiva?

S papežem Pijem XI. moramo reči: »Ko se bodo vse države v svojih domačih in zunanjih zadevah ravnale po naukih in zapovedih Jezusa Kristusa, potem šele bodo uživale srečen mir, občevale v medsebojnem zupanju in reševale v miru razne nasprotnosti, ki bodo morda med njimi

nastale. Kar so pa v tem pogledu do sedaj poizkušali, ni imelo nobenega ali le prav malenkosten uspeh, posebno v onih zadevah, v katerih se narodi med seboj najbolj ljuto prepirajo. Vsaj ni nobenega zavoda med ljudmi, ki bi mogel vsem narodom obvezno naložiti skupen zakonik našim časom primernih zakonov, kakor ga je v srednjem veku imela zveza narodov, skupnost katoliških ljudstev. In ako se je v tej zvezi večkrat pogazilo pravo, ostala je svetost prava veljavna, po kateri naj se tudi narodi sodijo. Imamo pa božjo napravo, ki bi mogla varovati svetost mednarodnega prava, napravo namreč, ki pripada vsem narodom, je nad vse povzdignjena, obdarovana z največjo avtoriteto in častitljiva po polnosti svojega učenja, namreč Cerkev Kristusova: ona edina bi bila za tak posel sposobna radi božje naredbe, po svoji prirodi in ustavi, in nazadnje po veličini tolških stoletij, ki je vojni viharji niso potrli, marveč čudovito okrepili.

Fran Miklavčič:

Irska tragedija.¹

Irsko vprašanje spada v najizrazitejšem smislu med tiste zamotane narodnostne in politične probleme, ki se zdijo, da so tem bolj oddaljeni od zadovoljive rešitve, čim bolj se rešujejo.

Ali je irski narod zaslužil svojo tragično usodo? Brez dvoma ne. Zaničevan in teptan skozi stoletja, je bil vedno velikodušen nasproti svojim protivnikom in zatiralcem. Oropan v prejšnjih vekih svojih verskih, narodnih, političnih in gospodarskih pravic, najemnik brez najmanjše sigurnosti obstanka na svoji lastni zemlji, se v lastno obrambo nikdar ni posluževal tistih maščevalnih in nasilnih metod, kakor smo jih opazovali v narodnostnih bojih na kontinentu. Tih trpin, umetniško mehak in pesniško navdahnjen, po temperamentu tako podoben Slovanom, se je Irec vtapljal v svojo romantično preteklost ter sanjal o boljši bodočnosti, medtem ko je hladni in preudarni Anglosas koval železen obroč okoli njegove lastne zemlje.

So gotovi narodi kakor gotovi ljudje, o katerih pravimo, da so nesrečni, in tudi Irci spadajo med nje. Nesrečni pa niso bili samo radi tega, ker so slučajno prišli v sosedstvo z gospodarsko in politično boljše organiziranim, brezobzirnejšim in močnejšim narodom, ampak tudi, ker so le prepočesto svojo usodo zaupali naivnim, domišljavim in podkupljivim, docela nesposobnim voditeljem, ki zlasti v najvažnejših momentih, kot pravimo dandanes, niso odgovarjali svetovni pariteti.

¹ Pisatelj se je tekom mnogoletne odsotnosti v inozemstvu, v Ameriki in Avstraliji, bavil z izseljeniškim in priseljeniškim vprašanjem ter je po teh krajih študiral tudi razvoj množične irske emigracije. Študij teh razmer je zbudil pri njem zanimanje za razvoj irske zgodovine v stari domovini in kratko skico njenega razvoja v poslednjem času podajamo v naslednjem članku, ki je sestavljen na podlagi izvirne tozadevne inozemske literature.

Isto 19. stoletje, tekom katerega so se v Evropi manjši narodi nanovo probudili, pomenja pri Ircih v gotovem oziru dekadenco. V zgodnjem srednjem veku so bili irski učenjaki in misijonarji znani po celi zapadni Evropi in za časa solnograškega nadškofa Virgilija so irski blagovestniki preko Bavarske brezdvomno prišli v stik tudi s karantanskimi Slovenci. Tudi v poznejših dobah so se Irci odlikovali na raznih mednarodnih toriščih. Tako so posebno v 17. in 18. stoletju irski izgnanci postali generali, državniki in diplomatje na Španskem, Francoskem, Bavarskem, Ruskem in v Avstriji, bili so torej univerzalni. Zato je tem bolj čudno, da so v 19. stoletju irskim »homerulerjem« služili za vzgled narodne osamosvojitve — Madžari, s katerih političnimi cilji so se irski voditelji površno seznanili preko fevdalnih krogov londonskega parlamenta.

Irece je predvsem pogubilo napačno pojmovanje narodnostnega vprašanja. Narod je v najvažnejšem smislu kulturni pojem ter se osredotočuje okoli lastne književnosti, zavestne in prostovoljne rabe materinega jezika v javnem življenju ter sploh na vseh poljih kulturnega udejstvovanja. Ob začetku 19. stoletja, ko je bilo irsko ljudstvo večinoma še nepismeno, ter je v veliki večini še govorilo svoj stari irsko-keltski jezik, bi bili irski voditelji morali začeti s probujo širokih mas, predvsem z delom na kulturnem polju, z oživitvijo stare irske književnosti, ter tako postaviti vse politično delovanje na normalno, zdravo in zanesljivo podlago.

Toda irski izobraženci in voditelji v tedanji dobi za te stvari niso imeli smisla, in čudno je, da je celo duhovščina, ki je v celi irski zgodovini stala v najtesnejši zvezi z ljudstvom, pod vplivom prevladujočih političnih in gospodarskih razmer obupala nad bodočnostjo narodnega jezika ter izvečine nekako pasivno gledala njegov propad. V jezikovnem oziru so tudi zelo kvarno vplivali ozki stiki s poangleženimi irskimi izseljenci v Združenih Državah, ki so od nekdanj, če ne vodili, pa vsaj financirali vsa važnejša politična gibanja v stari domovini. Znanje angleščine je mlademu, podjetnemu Ircu odprlo pot čez Atlantik, do svobodnega razvoja in boljše bodočnosti, in zlasti po veliki lakoti v l. 1847 je milijon za milijonom drl čez morje, tako da irske izseljence v diaspori s potomci danes cenijo na preko 15 milijonov. Angleži so ob primeroma malem odporu l. 1832 vpeljali angleško šolstvo, in tako je prišlo do tega, da je bilo koncem 19. stoletja med približno štiri in pol milijoni celokupnega irskega prebivalstva v stari domovini le še okrog pol milijona, ki so govorili oba jezika, samo irski je pa razumelo le še 21.000 ljudi. To je bil torej gotovo propad v narodnem oziru.

Irskim političnim voditeljem je narod bil predvsem političen pojem in veliki Danijel O'Connell, sodobnik našega Prešerna (umrl l. 1847) je operiral z geslom, da bo Irska postala narod šele, ko zopet dobi lasten, skoraj avtonomno neodvisen parlament, kot ga je imela od l. 1782—1800, in sicer je ta parlament vršil zakonodajo nad vso Irsko, dočim je danes dežela razdeljena na dva dela, ki vsak zase približno odgovarjata tipu

angleških dominijev. O'Connell, ki je bil kot prvi irski katoličan leta 1829 izvoljen v londonski parlament ter izsilil odpravo tozadevnih, proti katoličanom naperjenih zakonov, se je boril zoper legislativno unijo z Angleško (Act of Union iz leta 1800) ter zahteval nje odpravo (repeal) in vzpostavilo prejšnjega parlamenta iz leta 1782.

Njegovi nasledniki so bili še zmernejši ter so hoteli doseči le v skromnejših mejah se gibanje samovlado (homerule), seveda vedno za vso Irsko. To gibanje je doseglo višek koncem 80-ih in začetkom 90-ih let pod irskim vodjem Parnellom, toda kljub briljantni podpori res liberalno navdahnjenega angleškega državnika Gladstona, ki je dopisoval s Strossmayerjem (glej tozadevna pisma v Dr. Seton Watsonovi »Southern Slav Question«) sta propadla dva tozadevna načrta. Šele tretjo »Homerule Bill« je sprejel angleški parlament trikrat zaporedoma leta 1912/14 kljub nasprotstvu zbornice lordov vsled spretne taktike irskega voditelja John Redmonda, ki je podpiral liberalno Asquith - Lloyd Georgevo vlado. Toda ta načrt je že bil mrtvorojeno dete, ker je bila njega izvršitev preložena na poznejši čas ter obenem vezana na delitev Irske. Skoraj stoletni boj za politično enotnost Irske je bil torej izgubljen.

Medtem je pa že stopala na površje nova struja, ki je že dalje časa čutila praznoto čisto političnega boja brez upoštevanja globljih kulturnih problemov in gospodarske osamosvojitve, sloneče na samopomoči. Gaelska Liga (Gaelic League), ki jo je bil leta 1893 ustanovil dr. Douglas Hyde, je zopet začela buditi zanimanje za narodni jezik in staro irsko-keltsko literaturo. Celó v ljudskih šolah se je jel narodni jezik nekoliko upoštevati, kar se je smatralo za nekaj izrednega, in sam angleški podkralj v Dublinu je bil med podporniki angleško-irskega besednjaka. Seveda je bilo to ob koncu stoletja, ko se je zdelo vsaj nazunaj, kot da je živi jezik že doigrál svojo vlogo.

Uspehi narodnostne in kulturne poglobitve so se jeli kazati šele polagoma. Takozvana »šinfajnska« stranka (Sinn Fein = mi sami) se je ustanovila šele leta 1905. Eden njenih vodilnih teoretikov in intelektualnih prvoboriteljev je bil Arthur Griffith, pozneje eden glavnih ustanoviteljev sedanje »Svobodne Irske Države« (Irish Free State), ki je umrl sredi leta 1922. Baš slučajno je ob onem času irsko vprašanje proučeval Francoz L. Paul Dubois, ki je je zares izčrpno in temeljito obdelal v svoji leta 1906 izdani knjigi »L'Irlande contemporaine«, katera je izšla v angleški izdaji leta 1911 (»Contemporary Ireland«), in sicer jo je predstavil Tom Kettle, eden izmed redkih intelektualcev takrat še docela prevladujoče Redmondove »zmerne« nacionalistične stranke. Kot smo že omenili, je imela ta stranka za cilj zmerno samovlado ter je bila z malimi izjemami Angliji naklonjena; Kettle sam je padel v svetovni vojni kot častnik-prostovoljec na angleški strani.

Razvnela in razpihala je radikalno irsko narodno gibanje pravzaprav šele svetovna vojna. Irsko ljudstvo je izpočetka stalo večinoma pasivno

ob strani. Redmond, ki je umrl marca leta 1918, se je sicer navduševal za vojno, toda njegovih simpatij izvečine niso podpirali takozvani »irski prostovoljci«, doma na Irskem organizirana narodna milica, ustanovljena kratko pred izbruhom svetovne vojne v svrhu obrambe bližajoče se samovlade proti »Ulsterskim prostovoljcem«, ki so pod vodstvom Sira Edvarda Carsona in kapitana Craiga (sedanjega premierja severno-irskega dominija) hoteli irsko samovlado s silo preprečiti. Irski ustanek o Veliki noči leta 1916 je bil sam na sebi delo primeroma malega kroga mladih romantikov in idealistov, izmed katerih sta bila pesnik Padraig Pearse ter eden sinov grofa Plunketta z nekaterimi drugimi ustreljena, de Valera in grofica Markiewicz (rojena Irkinja, ki se je poročila z nekim poljskim grofom) pa sta bila v grupi onih, ki so bili pozneje pomiloščeni.

Toda krvavo zadušeni ustanek je jel razvnmati vedno širše kroge, to tem bolj, ker se je zlasti po vstopu Amerike v vojno vedno bolj jelo govoriti o pravicah in samoodločbi malih neosvobojenih narodov, med katere se je Irska prištevala že izza davnih stoletij. Ob zaključku vojne je to gibanje doseglo svoj višek in ob volitvah v angleški parlament, ki so se vršile meseca decembra 1918, je šinfejska stranka, ki je stala na republikanskem stališču, dobila na Irskem izmed 105 celih 73 mandatov, dasi v prejšnjem parlamentu sploh ni bila zastopana; med ostalimi je pa bilo le 6 zmernih nacionalistov (homerulerjev), ki so z malimi izjemami izgubili svoje postojanke na korist radikalni struji, dočim je drugih 26 mandatov ostalo v rokah ulsterskih unionistov, ki so bili prejkoslej za direktno zvezo z Angleško.

Novoizvoljeni republikanski parlamentarni zastopniki so začetkom leta 1919 v Dublinu sklicali lasten parlament (Dail Eireann), proglasili republiko s predsednikom De Valero na čelu (Arthur Griffith je bil podpredsednik) ter organizirali večalimanj naskrivaj lastno vlado in tudi lastno republikansko vojsko, ki se seveda ni mogla spuščati v odkrite boje z Angleži, pač pa jim je iz zased s pomočjo guerillske taktike povzročala mnogo neprilik. Šinfejska trobojnica je združevala staro irsko zeleno barvo z rumeno ulsterske kolonije preko nevtralnega belega polja. Angleška vlada je proti upornikom organizirala neke vrste fašiste, »black and tans« (črnorjavce, ker so nosili rjavo »kaki« uniformo ter črne policijske čelade), ki so uvedli po deželi pravo strahovlado ter s požigi, bombami in terorističnim divjanjem povzročili velikansko škodo.

V ozadju so pa angleški politiki že pripravljali praktičen izhod, ki je temeljil na načrtih, kot so bili oni izza leta 1914. Že septembra leta 1914, ko je bil končno sprejet načrt irske samovlade, je bilo predvideno, da bo izvzeta takozvana ulsterska provinca, ki so jo bili Angleži ustanovili v 17. stoletju kot nekako bojno kolonijo, obstoječo predvsem iz škotskih presbiterijancev. Faktično je v celi ulsterski provinci leta 1914 bilo približno polovico prebivalcev za samovlado in polovica proti, mandatov pa so imeli »homerulerji« celo enega več kot Carsonovi pri-

vrženci. Toda spomladi leta 1921 so Angleži kratkomalo ulstersko okrožje sebi primerno zaokrožili ter ustanovili na severu Irske poseben dominij z glavnim mestom Belfastom, ki je danes v angleškem svetu takorekoč edino mesto, kjer se katoličanom de facto še vedno ne priznava verska enakopravnost, ampak gotovi nestrpni elementi od časa do časa nastopajo s terorizmom ter preganjajo katoliške delavce iz ladjedelnic.

Za ostali, t. j. večji južni del Irske pa se je osnoval koncem leta 1921 zopet poseben dominij pod imenom »Svobodna Država« (Irish Free State), ki torej v nasprotju s tradicijami celega irskega zgodovinskega boja ne obsega cele Irske, kar je globlje nacionalistične kroge silno užalilo. Vendar pa sta pod vtisom izredno težkih razmer Arthur Griffith in Michael Collins z nekaterimi drugimi zastopniki republikanske struje dne 6. decembra 1921 v Londonu podpisala tozadevno pogodbo z Angleži. Danes sta že oba med mrtvimi. Griffith je naslednjega leta omagal in umrl naravne smrti, Collins, nekdanji poveljnik republikanske vojske, pa je bil v boju z neodjenljivimi republikanskimi četaši pred nekaj meseci ustreljen.

Izmed vodilnih osebnosti so ostali zvesti republikanski stranki, ki vzdržuje prejšnji program v celem obsegu, predvsem predsednik De Valera, grof Plunkett ter ognjevita grofica Markiewicz. Med širšimi masami, ki so kot povsod pri sličnih pojavih vedno bolj pasivne kot aktivne, je videti, da je republikansko gibanje izgubilo precej pristašev, vendar pa se od časa do časa še vedno močno pojavlja ter v današnjih splošno razburkanih časih bržkone ne bo tako hitro izginilo. Posebno radi tega ne, ker vlada Irske Svobodne Države ne zna postopati diplomatsko ter si pridobivati prijateljev s času in prilikam primerno obzirnostjo in odjenljivostjo, ki bi bila edina na mestu, ampak je ravno v zadnjih mesecih vpeljala terorizem, ki presega bivše »črnorjavce«.

Posebno razburjenje je koncem novembra lanskega leta (1922) povzročila usmrtitev več odličnih republikanskih borcev, med katerimi je bil najbolj znan Erskine Childers, po očetu sicer Anglež, po materi, rojstvu in čuvstvovanju pa Irek, izredno delaven in požrtvovalen idealist, ki se je kot tajnik irske republikanske delegacije udeležil mirovnih pogajanj v Londonu koncem leta 1921, toda ni hotel pristati na danes obstoječi kompromis, vsebujoč »Irsko Svobodno Državo«. Svetovne vojne se je udeležil kot častnik v angleški mornarici, ker je bil tedaj mnenja, da je šlo za idealne cilje. Po veri je bil protestant kot mnogi drugi irski voditelji v preteklosti, n. pr. Robert Emmett v razburkanih časih koncem 18. stoletja, ali Parnell sto let pozneje, in njegovo zadnje pismeno sporočilo se čita skoraj kot glasoviti govor mladega Emmetta pred obsodbo, v katerem je prosil, naj mu ne postavijo pomnika, dokler Irska ne bo svobodna. Zato pa Emmettova slika visi v zadnji irski koči, bodisi v stari domovini, na divjem ameriškem zapadu ali samotni avstralski farmi.

Začetkom decembra lanskega leta je novi angleški parlament ratificiral že skoraj 12 mesecev staro angleško - irsko pogodbo in kot prvi guverner novega dominija je prišel v prej toli osovraženi »Dublin Castle« (Dublinski grad, sedež bivše angleške vlade) bivši zmernonacionalistični parlamentarec Tim Healy.

Kako se bo končala irska tragedija? Angleška je premočna in zaenkrat je malo izgleda, da bi Irska postala neodvisna republika, posebno zdaj ne, ko je razdeljena na dva dominija, katerih severni ima kot angleška izpostava nalogo, da drži Južno Irsko v šahu. Sicer je gori omenjeni sporazum iz decembra leta 1921 predvideval možnost združitve, toda Ulster ni bil za to in ta del načrta je padel v vodo.

Kakorkoli že občudujemo idealistična stremjenja, je treba računati z danimi razmerami, ki jih je ustvarila pariška konferenca in ki jih je zakrivil predvsem predsednik Wilson s svojo machiavellistično politiko. Saj je ta svoječasnno toli oboževani državnik, kot je razvidno iz nedavno priobčenih zapiskov njegovega dolgoletnega tajnika Jos. Tumultyja, svojih 14 točk in posebno še določbo o samoodločitvi narodov vršel med ljudi le, ker jih je zahtevalo javno mnenje, nikdar pa ni niti oddaleč resno mislil na to, da bi jih izvedel. Na podlagi teh ugotovitev si lahko pojasnimo razvoj svetovnih dogodkov tekom zadnjih let po vojni, tudi na Irskem.

Nesrečna Irska, zeleni otok Erinov, dežela svetnikov in učenjakov, škoda krvi »divjih gosi«, tvojih junakov, ki so v preteklih stoletjih padali po španskih, francoskih, lombardskih in ostalih bojnih poljih, nobene hvaležnosti nisi žela za njihove sijajne uspehe. Kdaj se izpolnijo tvoje stoletne sanje, kdaj ti zasije zvezda miru in zlate svobode?

Dr. P. Angelik Tominč, O. F. M.:

Misli k reformi verskonravnega pouka.

V posvetnih vzgojiteljskih krogih ter tudi sploh v publicistiki se ob priliki debat o etičnih in verskih smernicah šolskega pouka čimdalje bolj množijo glasovi o nedostatnosti verskega pouka na naših šolah. Tako n. pr. Rapé v lanski »Njivi« (str. 486—495) zahteva poseben izvenkonfesionalni etični pouk na naših šolah. Za enkrat pustimo na stran druge razloge in se omejimo na one, ki se opirajo na nedostatnost verskonravnega pouka. On trdi, da sloni v sedanjem veronauku ves etični pouk na nedokazljivih verskih predstavah; te se v človeku za dobe skepse zruši o in ž njimi izgine tudi vsa religiozna etika. Prav zato je po njegovem mnenju potreben še poseben izvenkonfesionalen pouk v sistematični moralki, ki vsebuje le splošna, neovržna človeška etična

načela. Predvsem pustimo tu na strani vprašanje o možnosti etike brez Boga, katere Rapé še ni dokazal, kar se pa tiče »nedokazljivih verskih predstav«, mislimo, da pri pravilnem pouku ne bo mladi človek prihajal v dvom, jeli se one skladajo z drugimi umstvenimi spoznavami; toda pustimo za enkrat tudi to na stran, ker bi nas od naše teme daleč stran zavleklo. Za nas je nekaj drugega tu zanimivo.

Ugovori zoper sedanji verskonravni pouk.

Prav moramo namreč dati Rapétu, četudi le deloma, v njegovem nadaljnjem razmotrivanju glede nedostatnosti verskega pouka na naših šolah. Pravilno trdi na primer: »Religiozna etika bi mogla biti sistematična, a ni.« — »Katekizem podaja pač sistem dogmatike, ne pa etike.« — »Prednost pouka v moralki napram veronauku obstoja v tem, da se prva nanaša na specialne slučaje v otroškem življenju in s tem gojencu nudi priložnost takojšnjega udejstvovanja v etičnem smislu, med tem ko se verstvo (pravilno: veronauk) naslanja le na določene pripovedke (pravilno: zgodbe) iz preteklih časov, torej posreduje moralna načela le posredno. Otroka uvaja katehet v njemu povsem tuje kraje, običaje in življenje, ki mu morejo biti prijetni le kot povestice, a ne segajo v dušo, ker so deci nerazumljive. Poglejmo usmiljenega Samaritanca! Kako naj otrok razume vso lepoto in globočino dela, ki ga je slednji izvršil na po roparjih ranjenem Judu, če mu je nerazumljiv milje, v katerem se je dejanje izvršilo? Mestni otrok ne pozna nasprotstva med levitom in Samaritancem, ki izvira iz verske podlage, pa naj si mu ga objasni stokrat. Razbojnik, ki ga še nikoli videl ni, mu je tu. Koliko neposredneje lahko učinkuje moralni pouk, če otroka navajamo k usmiljenju do živali in če mu to v primerni obliki povestice skušamo pojasniti. Zato ravno je potreben poleg verskega tudi etični pouk, ki bo imel tem več uspeha, čim neposredneje je v zvezi z vsakdanjim življenjem.«

O istem predmetu piše s popolnoma drugačnega stališča z veliko objektivnostjo v letos izšli zadnji številki »Novih Zapiskov« (str. 180) Koprivc: »Po vsej znanstveno dokazani objektivni upravičenosti verstva moramo za nasičenje, dopolnjevanje in zaokroženje vzgojnega smotra uporabljati verske vrednote. Tesno združena z verstvom dobi etična vzgoja pravi pomen, zadobi stalno, vzdržno obliko glede časa in kraja, da postane dedna, radi tega nezavestna (Le Bon), da tvori trdno osnovo za uspešno udejstvovanje krepostnega napredka.« — »In prav za nas Jugoslovane vsebuje verstvo velik del narodne duše.« — »Uporabljati imamo verstvo tem bolj, ker etika sama nima naloge dajati nraavnih norem, ampak preiskovati obstoječe glede vsebine in njih nastoja (Wundt). Današnji metodi verskega poučevanja pa nikakor ne moremo pritrjevati. Živ duh religije se ne sme izsiljevati, ne sme biti sestavljen samo iz besedičenja, učenja na izust in gole abstrakcije. Brezbrizni verski pouk, ki deluje zgolj z abstraktnimi pojmi, ki mu je živa sila verstva in

verske vzgoje le sredstvo, je čisto sokriv na sodobni verski in moralni indolenci.«

Kot rešitev tega problema predlagata obadva, tako Rape kakor Koprivc, Foersterjevo metodo moralčnega pouka.

Ali so upravičeni?

Kaj pa pravimo mi k temu problemu? Se nam je-li res treba iti k Foersterju učiti v tem smislu, da bi kar slepo zavrgli verouk sploh, kakor Rape hoče, ali pa vsaj tradicionalni na dogmatiko naslonjeni verski pouk v celoti črtali? O prvi alternativni niti ne govorimo, o drugi pa velja, kar velja vsem reformistom: Ne quid nimis!

Neoporečno dejstvo je, da se dandanes premnogo ljudi vedno bolj odtujaše katoliški veri, in sicer večkrat ne samo tisti, katerih življenje ni v skladu z njenimi nauki, kakor rada trdi tradicionalna apologetika, ampak tudi taki, ki imajo sicer dobro voljo, a vendar čutijo nekako odtujenje. Nehote se človek pri tem vpraša: Ali morda nauki Kristusovi, ki jih podaja katoliška cerkev, niso več primerni današnjemu modernemu času ali pa ne znamo več tega nauka tako zasejati v srca vernikov, kakor se je to godilo v prvih od žive vere tako prešinjnih časih krščanstva? Prvo ne more biti res, ker nihče na svetu ni učil tako lepih, plemenitih in vzvišenih nauk, kakor jih je učil Kristus. Ostane torej drugo. Potrjuje nas v tem dejstvo, da je vsaj pri nas že več generacij vpeljan obvezen verouk, pa vendar bodisi javno, bodisi privatno življenje zdavnaj ni tako prešinjeno po krščanskih načelih, kakor bi bilo pričakovati.

Lek: Nazaj k skolastikom!

Naš verski pouk ima res svoje nedostatke in je reforme nujno potreben. Toda kako? Pot nam je pokazal veliki mislec papež Leon XIII. s svojo okrožnico Aeterni Patris z dne 4. avgusta 1879. V njej nas imenovani papež pozivlja, naj se učimo od skolastikov.

In zakaj kliče: Učimo se od skolastikov!? Zato, ker je vedel, da enaka ali podobna bolezen rabi enaka ali podobna zdravila. Doba skolastikov je bila v marsičem slična naši dobi. Kakor dandanes, tako je tudi tedaj bilo splošno mišljenje racionalistično. Nevarnost je pretila katol. nauku s strani paganskih in judovskih filozofov, kakor: Aristotela, Avicenna, Averroesa Mojzesa Maimonida i. dr., ki so se začeli širiti iz španskih moh. vseučilišč tudi na pariško univerzo in potom nje v ostali Evropi. Proti tej nevarnosti so nastopili skolastiki, njim na čelu Tomaž Akvinski s tem, da so pokazali, da katoliška vera nikakor ni v nasprotju z resničnimi rezultati takrat modernih (rekel bi modnih) filozofov. In ne samo to. Sprejeli so v svoj bogoslovni sistem vse, kar so v njih našli resničnega in jim je služilo k boljšemu umevanju nadnaravnih resnic, z drugimi besedami: kristjanizirali so jih. Vedeli so pač, da se človeški razum toliko lažje in raje ukloni božjemu, kolikor bolj spozna, da nadnaravno razodetje

odgovarja lastnemu umskemu spoznanju. Postavili so načelo: *Auctoritas tantum valet, quantum argumenta*. Toda ti veliki duhovi niso našli sebi vrednih naslednikov. Njih učenci so se začeli izgubljeni v takoimenovanih skolastičnih izumetničenostih, ki so pri mnogih vzele skolastični dobi in skolastikom samim njih dobro ime. Ni bil to zadnji vzrok, da je nastopila nova struja, znana pod imenom reformacija, ki je postavila v nasprotju z dobo skolastikov avtoriteto sv. pisma kot edino normo prave vere. Nastala je tedaj dolžnost katoliških teologov, da dokažejo, kako se nauk katoliške cerkve, četudi podan v racionalistični skolastični obleki, vendar povsem strinja z naukom sv. pisma. Po preteku nekaj stoletij je tudi ta doba prenehala biti moderna, svet se je znova zracionaliziral. Kant in drugi filozofi so zopet postavili človeški razum kot merilo vsega, tudi verskega znanja. Zato klic Leona XIII.: Učimo se od skolastikov! Val racionalizma tudi med Slovenci ni šel neopaženo mimo. Že to, da je bilo potrebno obravnavati vprašanje o bogoslovju kot znanosti, kaže, da je isti tudi med nami pogljal korenike. Bogoslovna znanost stoji pred ne ravno novo, vendar težko nalogo: Verski in nravni pouk je treba prilagoditi pametno časovnim potrebam, kakor so to storili naši predniki skolastiki in pozneje zopet bogoslovci v dobi reformacije. Potrebno je pokazati, da versko-nravni pouk, kakor ga uči katoliška cerkev, ne samo obsega in dosega, ampak tudi presega razne nadomestke, kakor nam jih nudi moderni čas bodisi v obliki etičnega ali državnega pouka. Brez ozkosrčnosti pa je obenem tudi potrebno sprejeti vanj vse, kar so dobrega našli drugi, n. pr. moderno pozitivno vzgojno metodo, ki gojencu nudi priliko takojšnjega udejstvovanja in ki se ozira neposredno na dejansko njegovo življenje. Z eno besedo, treba je podati verske in npravne nauke kolikor možno na tak način, da vsakateri spozna, da nadnaravno razodetje odgovarja lastnemu umskemu spoznanju. Zato, učimo se od skolastikov!

Pravice razuma in volje.

Rečeno je: Učimo se od skolastikov, ne: od enega samega skolastika ali pa od ene šole ali struje skolastikov. Zakaj to poudarjam? Zato, ker nujno zopet zapademo škodljivi enostranosti, ako bi le enega skolastika slepo vpoštevali in se ne ozirali tudi na drugega ali na druge tam, kjer je kakšno vprašanje dvomno in je treba gledati stvar tudi z drugačnega vidika, ako ji hočemo do dna priti. Tako na primer sv. Tomaž Akvinski o bogoslovni vedi uči, da je bogoslovna veda bolj spekulativna kakor praktična, ker v prvi vrsti obravnava božje stvari, kakor človeško dejanje, katero obravnava le v toliko, v kolikor se človek ž njim približuje spoznanju Boga, v čemer obstoji večna blaženost. (S. theol. I. q. I. a. 4.) Naravno je vsled tega nauka v katoliškem bogoslovju dobila premoč njegova spekulativna stran, namreč dogmatika. Prezrl se je pa pri tem njegov (Tomažev) moralni sistem, kakršnega ne najdemo zlepa

pri kakem drugem skolastiku. Nasprotno pa uči Janez Duns Skot, ki je takoj opazil opasnost pretiravanja tega nauka, da je bogoslovna veda predvsem praktična veda. Cilj bogoslovne spekulativne znanosti je resnica, praktične pa dejanje; in ljubezen do Boga je dejanje. »V teh dveh zapovedih (ljubezni) je zapopadena vsa postava in preroki« (Mat. 22, 40). »Izpolnjenje postave pa je ljubezen« (Rim. 13, 10). Celo verske resnice so praktičnega pomena, tako n. pr. je nauk o sv. Trojici praktičen, daje namreč pravo, popolnejše spoznanje o Bogu, in tako sam po sebi navaja k pravi, popolnejši ljubezni do Boga. Seveda iz tega ne smemo sklepati, kakor da bi Skot zametaval ali preziral pravice razuma v bogoslovju. On je hotel samo učiti, da pravi cilj bogoslovja ni intelektualen pouk, ampak vodstvo volje in celega človeka, da doseže svoj končni cilj. Nebeška blaženost ne obstoji v gledanju (spoznavanju) Boga, ampak v ljubezni in uživanju Boga (Oxon. Prolog. q. 4). Po nauku Janeza Duns Skota pa je bogoslovje praktična znanost, katere cilj je ljubezen, ki je predmet volje.

Tomaz Akvinski je bil proglašen za svetnika in cerkvenega učenika, zato je povsem naravno, da je prevladal njegov nauk nad naukom Duns Skota, ki tega ni bil deležen. Jasno pa bo tudi vsakemu, ki se ozre dandanes okoli sebe in sliši mnogotere tožbe o prebohotni intelektualni vzgoji in pomanjkljivi vzgoji volje in srca, da je dolžnost moderne bogoslovne znanosti, da se ozira v enaki meri na vzgojo razuma in volje, ali z drugimi besedami, da mora ista upoštevati obe struji med skolastiki.

Pomanjkljivost sedanjega verskega pouka.

Če primerjamo moderno bogoslovno znanost in njeno miniaturo, kakor je izražena v katekizmu in zgodbah, s skolastičnim naukom, tedaj opazimo med njimi veliko razliko. Vidijo se že polagoma vplivi okrožnice Leona XIII. pri dogmatiki, četudi se ji še zelo pozna vpliv reformacijske dobe. Veliko na slabšem pa je v tem oziru moralka ali etika. Moralka in katekizem pač vzgajata človeka intelektualno, zelo pa zanemarjata vzgojo volje in srca. Tako opazimo pri modernih moralkah, da je vsa njih etika naslonjena na ogrodje zapovedi in prepovedi, z eno besedo, poudarja se bolj negativna stran morale: kako daleč smeš iti, da ne grešiš. Prava moralka, to se pravi njena pozitivna stran, kakor jo najdemo pri skolastikih, ki obsega nauk o strasteh, čednostih in napakah, pa je potisnjena v asketiko. Rad priznam, da je tudi kazuistika v gotovi meri potrebna, toda cilj moralke je predvsem človeka vzgojiti v značajnega, krepostnega kristjana, temu cilju mora biti podrejeno vse drugo. Tako pa vidimo, če primerjamo v modernih moralkah nauk o čednostih, ki bi moral tvoriti njeno ogrodje, z naukom o grehu, tako razmerje, da bi moralka bolj zaslužila naslov: Nauk o grehu, kakor pa: Nauk o čednostih, kar bi že po svojem imenu morala biti. (Na to slednjo pot je krenila Prümmerjeva: *Theologia moralis*, ki je izšla pri Herderju v Frei-

burgu v Breisgau.) Iste nedostatke, ki jih opažamo pri moralki kot taki, opažamo seve tudi pri katekizmu, ki tvori miniaturo etičnega krščanskega pouka. Predvsem je nastal današnji katekizem v povsem drugih časovnih razmerah, ko je bil na dnevnem redu boj zoper protestantizem, medtem ko bi bilo treba dandanes utrditi mladino bolj pred drugimi aktualnejšimi nevarnostmi; pri nas Slovanih pa bi človek danes pričakoval glede tega bolj ozir na pravoslavje, katero je bližje in nevarnejše, nego pa nam dosti tuj protestantizem. Kakor moralka tudi katekizem poudarja v neprimerno večji meri negativno, kakor pozitivno stran krščanske nravnosti. Medtem ko je n. pr. v Velikem katekizmu kakih 15 strani posvečenih nauku o čednostih, obravnava 44 strani samo negativno stran nravnosti — greh. V celoti je 69 strani več posvečenega dogmatiki, torej teoriji (za otroke!), kakor pa etičnemu pouku, ko bi moralo biti ravno narobe! Res je sicer, da dober katehet marsikaj pomanjkljivega sam nadomesti pri svojem pouku, toda ne smemo prezreti dejstva, da zunanji ne sodijo nauka o katoliški nravnosti po tem, kar uči katehet v šoli, ampak po učbenikih. Dejstvo je dalje tudi, da otrok to, kar je slišal, tudi zelo kmalu pozabi, in da bi moral ravno katekizem tvoriti takorekoč življensko knjigo slehernega katoličana, živečega med svetom, tudi za takrat, ko nima na razpolago kateheta in razlage. Zato je nujno potreben reforme.

Kakšen naj bi bil moderni verskonravni pouk?

Reforma naj bi se izvedla po načelu, izrečenem v okrožnici Leona XIII.: Učimo se od skolastikov! Dogmatičen del pouka naj bi bil preurejen tako, da bi zavaroval vernike pred modernimi in sedaj nevarnimi zmotami. Ravnanje se je v tem oziru po načelu: Vsak čas ima svoje potrebe in zmotam časa mora biti tudi primerna zaščita pred njimi. Namesto dekaloga in raznih vrst greha naj bi se vzelo za ogrodje razne čednosti, božje in poglavitne, kakor to vidimo pri skolastiku sv. Tomažu (S. th. I, II in II, II). Pri posameznih čednostih bi pa seve prišle v poštev razne zapovedi dekaloga in vrste greha. (Zgled za to imamo v že imenovani Prümmerjevi moralki.) Na tak način bi prišla do veljave prava pozitivna etika, ki ji ni cilj nauk o grehu, ampak pouk o čednostih. Nujno potrebno pa bi bilo seve tudi poudarjanje vzgoje volje, kakor to uči Duns Skot, in praktično, četudi ne teoretično, dela Tomaž Akvinski v svoji Summa Theologica. Tudi v naših učbenikih naj se pokaže, da ni zadosti teoretično spekulativno znanje verskonravnih resnic, ampak, da je vsaj enako potrebna volja, ki spoznano dejansko izvrši.

Istočasno se pa moramo tudi zavedati, da naša dolžnost ni morda okostenelost v skolastični metodi, ampak prilagodjenje novemu časovnemu duhu. Kakor so šli skolastiki, kljub vsemu spoštovanju do Avgušтина, Anzelma i. dr. naprej in se prilagodili časovnim razmeram, enako gibčnost moramo pokazati tudi mi. Kakor so se oni proti takratnemu časovnemu duhu, ki je izhajal od takrat modernih filozofov: Aristotela, Avicenne,

Averroesa i. dr., nastopili najuspešnejšo obrambno pot, da so vse, kar so našli pri njih dobrega, primerno uporabili za utrjenje katoliških versko-nravnih nauk, enako se tudi nam ni treba sramovati, če pametno uporabimo metodična načela Foersterjeva pri svojem verskonravnem pouku. Najučinkovitejše pri njem niso morda novi nauki, ampak stari katoliški nauki, toda podani v novi, časovnemu duhu primerni posodi in obliki. Kaj pomaga, če zna mladina in tudi ljudstvo naštetih osem blagrov, njih vsebine pa doume komaj eden od sto! Vse drugače bi učinkovala pridiga na gori, če bi bila obrazložena v obliki kratkih povestic po Foersterjevi metodi, tako da bi vsakdo takoj vedel, kdaj in kako mu je to upotrebiti v vsakdanjem življenju. Ravno potom takih povestic je najlažje dokazati, da katoliška nrvnost ni primerna samo za samostane, ampak nujno potrebna za družabno in vsakdanje življenje, kakor je doživljamo sleherni dan sami. Mnogi katoličani dobro vedo teorijo o nrvnosti in jo priznavajo kot resnično, toda ne znajo najti mostu med njo in vsakdanjim življenjem, ako se tega niso učili. Kakor so Kristus in apostoli zajemali prilike iz vsakdanjega življenja svojih poslušavcev, tako naj bi bile tudi te povestice zajete iz vsakdanjega življenja mladine in ljudstva. S tem nočem reči, naj bi se izločile vse svetopisemske zgodbe iz verskega pouka, prelepe so, toda prihranile naj bi se vse težje za zadnja leta šolske dobe. Nič novega ni povedal Papini v svojem Življenju Jezusovem, nič novega Foerster v svojih pedagoških knjigah, pa vendar vse sega po njih, kot po našem, povsem novem nauku. In zakaj? Zato, ker sta znala stari nauk podati v novi obliki. Če se bomo od njih učili, tedaj se ne bo več zgodilo, da bodo Rapé in Koprivc ponujali najrazličnejše etike kot nadomestek za katoliške nrvne resnice, ker se bodo iz šolskih let spominjali, da so nekaj popolnejšega že slišali v ljudski in srednji šoli. Učimo se torej od skolastikov!

Franjo Šuklje:

Nekaj spominov na prijatelja dr. Ivana Tavčarja.

Kajti prijatelja sva bila, prijatelja v svoji notranji duševnosti celo v onih dobah, ko je med nama razsajal divji strankarski boj, ko sva se radi političnih nasprotij ljuto napadala, oba kipeča mladostne energije, oba strastna po svoji naravi!

Rajnkemu milemu prijatelju pokladam te spomine na svežo gomilo. Ne nameravam pisati njegove biografije. Tudi ne mislim tekmovati z onimi čestilci, ki sedaj v vznešenih člankih po vsej pravici slavé njegovo delovanje, temveč stavil sem si bolj preprosto nalogo; opisati hočem Tavčarja kot človeka in kot politika. Mož pripada zgodovini, hočem ga tedaj naslikati z ono nepristranostjo in stvarnostjo, ki mora biti vodilo slehernemu zgodopiscu, ideal, po katerem mora vsaj težiti, dasi se mu le redko posreči, da ga v istini doseže.

Spoznala sva se v jeseni l. 1871., ko je kot pravnik pričel svoje akademične študije na dunajski visoki šoli. Že tedaj sem ga srčno vzljubil. Starejši sem bil

od njega, bil sem že v petem letu, ko so ga stoprav immatrikulirali. Lep fant je bil, gorenjski korenjak od nog do glave, duhovit in naobražen, rojen govornik, ki ga je predvsem dičila bujna fantazija in pesniška navdahnjenost. Do tesnejšega razmerja med nama tedaj še ni prišlo, ker sem jaz bil preveč zakopan v študije za svoj strokovni rigorozum ter sem že pričetkom maja radi zlomljene noge moral v toplice in kesneje v Gorico kot suplent na ondotno realko.

Baš tedaj se je bil poostril boj mlad oslovencev s staroslovensci. Po svojem bistvu bil je upor mladih duhov proti avtokratizmu, s katerim je do tja vobče priznani voditelj slovenskega naroda, »oče« dr. Bleiweis, preveč k tlom pritiskal slovenski naraščaj, hrepeneč po obveljavljanju na političnem in literarnem polju. Te ga »punta« se dr. Tavčar ni udeležil, vsaj v prvih vrstah ne; ves ta čas je marljivo delal v svoji pravniški stroki. Ko se je po končanih študijah in zadobljenem doktoratu vrnil v domovino, se je »mladoslovenska« vihra že polehla. Nesrečni izid državnozbornskih volitev l. 1873., ko so bili poraženi »stari« in »mladi«, je zmodril tudi najbolj vročekrvne mlad oslovence in združili smo se v skupnem obrambnem boju proti nemški premoči. Nemci so imeli krepko oporo v brezobzirni vladi. Kdor se ni zlepa udal, če je bil količkaj odvisen, postal je žrtev nemško-vladnega terorja. I mene je zadela usoda, da sem oktobra 1876 z ljubljanske gimnazije »ex offo« bil premeščen v Wiener Neustadt. Toda upor domorodnega življa ni ponehal, v to borbo pa je s krepko desnico in svežo brezobzirnostjo posegel mladi dr. Tavčar, dokler je kot odvetniški koncipient služboval v Ljubljani. Nemško nasilstvo je bilo premagano, ko je po padcu ministrstva Lasser-Auersperga vlado prevzel grof Taaffe. Dr. Tavčar, medtem ko koncipient zaposlen v Kranju pri dr. Mencingerju, se je vrnil l. 1881. v Ljubljano ter tam našel že spremenjene razmere. Zmaga pri državnozbornskih volitvah l. 1879., prihod deželnega predsednika Andreja Winklerja, l. 1882. osvojitve ljubljanskega občinskega odbora, l. 1883. sijajna zmaga pri deželnozbornskih volitvah — to so bile glavne postaje na zmagovitem prodiranju narodne ideje na Kranjskem. Z neumorno delavnostjo in veliko spretnostjo je bil dr. Tavčar mnogo pripomožek k zmagi narodne stvari. Tem bolj ga je moralo boleti, da navzlic svojim jasnim zaslugam ni mogel dobiti mandata za deželni zbor, dočim smo si vrstniki in osebni prijatelji njegovi, kakor Janko Kersnik, dr. Maks Samec in jaz, dasi po hudem volilnem boju vendar priborili deželnozbornske mandate.

Prezanimiva skupina, narodna večina v kranjskem deželnem zboru, izvoljena leta 1883! Prva njena naloga je bila, ob 600letnici združenja Kranjske s habsburško dinastijo pozdraviti Frana Josipa, ki je tedaj obiskal našo deželo. Poklonili smo mu adresu, ki sem jo bil jaz kot poročevalec adresnega odseka sestavil. Cela dežela je bila tedaj v slavnostnem razpoloženju, nihče ni mogel slutiti, da se v malo tednih vname ljut razkol v zbornici in med narodom, ne med »liberalci« in »klerikalci«, naprednjaki in konservativci, temveč baš med najožjimi somišljeniki in osebnimi prijatelji!

Za kaj je šlo tedaj, ko smo se krčevito grabili in podajali »radikali« in »elastiki«? Nikakor ne za svet pretresujoča temeljna nasprotstva, za velika vprašanja narodne bodočnosti, ne — zgolj za dva skromna mandata iz kurije veleposestnikov in za siromašno vsotico 600 gld., namenjenih neobligatnemu pouku iz drugega deželnega jezika. Vsaj na videz, dejansko pa se je boj bil za stališče od Nemcev sovražnega deželnega predsednika, za to tedaj, ali ga še obdržimo v deželi na njegovem prevplivnem mestu, moža Slovence ne le po pokolenju, temveč po poštenem narodnem prepričanju!

V nadrobnosti te prezanimive epizode se ne spuščam. V njeno oceno navajam le, kar mi je veliki rajnik pred približno poltretjim letom z njemu lastno

prostodušnostjo povedal o priliki, ko ga posetim na »rotovžu« ter se razgovor zaplete okoli te zgodovinske naše praske. Dejal mi je dobesedno: »Da si ti edini tedaj imel prav, mi je danes povsem jasno, ali zameriti nam ne smeš, prijatelj, kajti — premladi smo bili!«

Ali tačas smo bili še sila oddaljeni od take hladnokrvne presoje. Boj se je nadaljeval v časopisju in družabnosti tudi še potem, ko je že zdavna v deželni zbornici bil zavladal blagodejni mir. Hude polemike v Hribar-Tavčarjevem »Slovanu« in mojem »Ljubljanskem listu« so zastrupile najino osebno razmerje. Svoj vrhunec je dosegla medsebojna razkačenost, ko sem bil pri državnozbornih volitvah l. 1885. prodril navzlic strastnemu odporu vseh velikih strank, zastopanih tedaj na Kranjskem, t. j. konservativcev (»Slovenec«), naprednjakov (»Slov. Narod«) in Nemcev (Laibacher Tagblatt); šele moj nastop v dunajskem parlamentu je polagoma potolažil političnega protivnika dr. Tavčarja in nazadnje se je, nama obema v radost in zadoščenje, zopet ponovil osebni prijateljski stik. Do duše sva bila vesela, ko sva l. 1893. pri preprosti večerji »Na Kamnu« trčila zopet na zdravje in ko se je par tednov kesneje revanširal, — dražestne njegove gospe tedaj ni bilo v Ljubljani — v kolodvorski restavraciji.

Ali utegne se mi očitati: »Ti blebetaš o osebnih malenkostih, toda trdovratno molčiš o velikih načelnih vprašanjih, o antagonizmu »liberalizma« in »klerikalizma«? Odgovorjam, da se namenoma dosihmal nisem dotaknil tega nasprotstva, kajti v parlamentarnih zastopih, v državnem kakor tudi v deželnem zboru se to protislovje obeh svetovnih nazorov dolgo časa ni javilo. In gotovo bi bilo le na korist našemu narodu, ako bi se prijateljsko razmerje med obema strujama iz parlamentarnih dvoran zaplodilo tudi v časopisje in družabno življenje.

Kajti izven parlamentarnih posvetovalnic so bili že hudo trčili drug na drugega. Nastane vprašanje, kako se je moglo sredi eminentno katoliškega slovenskega naroda roditi izrazito proticerkveno gibanje? Ali z drugimi besedami: kako je bilo mogoče, da je na čelu temu gibanju mogel stati dr. Tavčar, navzlic temu, da je po svoji čudi in svojem karitativnem delovanju vedno se izkazal globoko krščanskega čuvstva?

Protikrščanska struja je bila pri nas v istini le iz tujine importirano blago. Prevzeli smo ga od nemškega »Freisinna« in njegovih večinoma židovskih propagatorjev. Uprav narodna nesreča je bila, da smo tako zarana izgubili najtreznejšega izmed slovenskih politikov, kristalizovano naravno pamet, Josipa Jurčiča. Zelo zgodaj se je bil on otresel tujega vpliva. Nikoli ne pozabim njegovega opomina, ki ga mi je dal okoli l. 1875., v času tedaj, ko sem i jaz še vedno plaval v nemškoliberalnih publicah, rekoč mi: »Šuklje, duhovščino pustimo na miru!« Dovolj je imel vpliva na nas, da bi bil zabranil izbruhe slepega sovraštva proti cerkvi in duhovščini, ako bi doživel ono kritično dobo najhujšega razkola. Kajti gospodarskih motivov še ni bilo videti v konfliktu slovenskih liberalcev s katoliškim naziranjem, vsaj pokazali se še niso. A Jurčiča ni bilo več v uredništvu »Slovenskega Naroda« in njegovo mesto je zavzemal početkom osemdesetih mož drugega kova, Franze Ieznikar. Sam po sebi nikakor napačen človek! Zelo nadarjen, osebno dokaj pošten, toda žrtev dunajskega vele mesta, »skrahiran« študent, nezadovoljen v časnikarskem poklicu, v težkem finančnem položaju, vsled tega kot urednik len in prekomoden. Sprejemal je in objavljaj, kar je dobil rokopisov. In tako je priobčeval iz Rusije mu poslana »Krutorogova« pisma, polna strupenih napadov na katoliško cerkev, duhovščino in zgodovinsko znamenitega papeža Leona XIII. Izzval je najintenzivnejši odpor, nastopila sta proti »Slovenskemu

Narodu« in slovenskim liberalcem knezoškof dr. Missija in dr. Mahnič. Tako je bil namizni prt prerezan med verno maso katoliškega ljudstva in pretežnim delom njegovega posvetnega razumništva, zbranega pod zastavo dr. Iv. Tavčarja.

Med najagilnejšimi in najmarkantnejšimi pristaši Tavčarjevimi je bil novo-meški dr. K. Slanc, Tavčarjev vrstnik ter podoben mu v marsikaterem oziru. Ker sem bil na volilnem shodu v Novem mestu 4. avgusta 1899 naglašal potrebo, da se omilijo nasprotstva ter opusti »farska gonja«, me je peščica novo-meških hudih liberalcev nekaj mesecev po onem volilnem shodu hotelo prisiliti, da podpišem »liberalni program«. Moj lakonični odgovor na ta pritisk se je glasil: »Umaknem kandidaturo.« Rajše sem ostavil politično pozorišče ter se umaknil v privatno življenje, nego da bi se z zvezanimi rokami dal voditi po stranki, kateri sem se bil zdavna odtujil.

Ali pol leta pozneje me je sam dr. Tavčar nujno vabil na javno polje. Še hranim v miznici med obilnimi pismi politične vsebine njegovo pismo, datovano z dne 1. jul. 1901. Objavljam ga v celoti, ne radi samega sebe, temveč zgolj vsled tega, ker se v njem zrcali vsa idealna nesebičnost kristalno čistega Tavčarjevega značaja. Pismo slove:

Dragi prijatelj!

V prigibu Ti pošljem, kar si želel.

V drugem pa trdno upam na Tvoj zopetni vstop v politiko, samo bojim se, da ne postaneš preveč klerikalen. V tem pogledu bodi previden, ker veš, da Te jaz smatram za poklicanega (opomba: podčrtano v originalu) voditelja.

S prisrčnimi pozdravi

dr. Ivan Tavčar.

Odgovoril sem mu takoj, odklonilno, ter mu odkrito povedal, da se ne morem strinjati z njegovo politiko, ki je po mojem uverjenju kvarljiva za narod. Njegov odgovor, datovan z 9. jul. 1901, se glasi nekako pikirano, obenem otožno. »Naj vrag vzame politiko, če naj ima posledice, da se bom sprl s svojimi najboljšimi prijatelji«, se čita v njem. In dalje: »Pesem o kvarljivi politiki mi je pel že Mencinger in sedaj poješ mi jo tudi Ti. Ali v tem pogledu so mogoči različni pojmi, tudi v tem pogledu se s Tabo ne bom prepiral.«

Naravno, da se je po tej korespondenci najino razmerje nekoliko ohladilo, toda prijatelja sva ostala navzlic tej diferenci. Štoprav v državnem zboru je prišlo do preloma. Odkrito priznavam, da krivda zadeva zgolj mene. Bilo je o priliki debate o zvišanju duhovniške kongruje. On je ugovarjal predloženemu zakonu, jaz sem ga branil, a v svojem govoru zagrešil veliko breztaktnost, zaletavši se v njegovo odvetniško delavnost. Sam ne vem, kako se mi je to moglo pripetiti, ko sem vendar načeloma vedno obsojal one grde osebnosti v političnem boju. Ostro me je prijel v repliki, pošteno ošvrknil in — prav je imel!

Leta 1908 sem kot deželni glavar zopet prišel v ožji stik z deželnim odbornikom dr. Tavčarjem. Z veseljem se spominjam te štiriletne dobe; dasi politična protivnika v zbornici, bila sva v deželnem odboru pri stvarnem delu vsigdar zvesta sodelavca. Baš v tej dobi se je znova utrdilo najino prijateljstvo ter je trajalo do zadnjega dne, dokler ga ni smrt prerano ugrabila obitelji in domovini.

Posebno tesno je postalo najino razmerje med svetovno vojno, ko sem eno in drugo reč mogel izposlovati v prid ljubljanski mestni občini, koji je bil mnogoletni župan. Z opravičenim ponosom hranim njegove uradne in privatne dopise, v kojih mi izreka zahvalo za dotične usluge.

Z globoko žalostjo sem uznal, da je najzavratnejša bolezen, proti kateri tudi novodobna medicina še ni izumila uspešnega sredstva, lotila se i njegovega krepkega, za celo stoletje zidanega telesa. Vzadnjič sem ga obiskal pred tremi tedni. Mudil sem se pri njem pičle pol ure, razgovarjajoč se z milim prijateljem in plemenito njegovo gospo. Ko sem se poslavljal, zbolelo me je v srce, ko je možak zaplakal kakor dete. I meni so solze stopile v oko, lice sem mu rahlo pobožal s tresočo se desnico in ginjen sem zapustil sobo, v kateri je svoje zadnje ure preživiljal eden najzaslužnejših in najplemenitejših moz, kar jih je kdaj bila rodila majka slovenska.

V miru počivaj, dragi Ivane!

Na Kamnu, 21. februarja 1923.

Cosmopolita:

Četrti kongres komunistične internacionale.

Ker je ta kongres obravnaval v glavnem praktično vprašanje »enotne fronte vsega proletariata« (glej poročilo v 2. zvezku »Socialne Misli«), je bilo samobsebi dano, da se je moral vsaj v glavnih obrisih pečati tudi s teorijo mednarodnega komunističnega pokreta.

Mi smo že rekli, da je enotna fronta celokupnega svetovnega delavstva mogoča le, če 1. vse delavstvo stoji programatično na eni sami kulturni, politični ter gospodarski platformi, kar je najbolj dosledno; ali pa, če se 2. vsaj kulturna plat popolnoma izloči ter se delavstvo združi v neko rahlo federacijo ali kakršnokoli obliko kooperacije, kadar gre za čisto gospodarska vprašanja vsakdanjega kruha. Tako bi bilo delavstvo kulturno in politično lahko slejkoprej v razne stranke diferencirano ter bi samo ob gotovih prilikah solidarno nastopalo. To sicer ni idealno (da se namreč ekonomika nekako odtrga od svoje naravne zveze s svetovnim nazorom), toda spričo sedanjih razmer edino mogoče. Človeštvo 20. stoletja je pač tako zelo razcepljeno, kakor še nikoli ni bilo, in enote šele išče.

Za kaj se je odločilo mednarodno vodstvo komunizma? Po nekaterih zapadnih deželah se zdi, kakor da komunisti nagibajo k liberalnejši konceptiji vsaj v najvišjih kulturnih vprašanjih; naj se vsak »zveliča po svoji fasôni«! Ne tako ruski diktatorji mednarodnega komunizma. Oni niso ostali samo fanatiki v pogledu svetovnega nazora, oni smatrajo tudi vsako drugo gospodarsko nazoranje, kakor je njihovo, za herezijo, ki zasluži cenzuro: Anathema sit! To se jasno razvidi zlasti iz govora njihovega prvega sociološkega teoretika Buharina na IV. kongresu komunistične internacionale, ki ga podajamo tu v najmarkantnejših obrisih:

Najprej B. konstatira, da se vsaka ideologija izpreminja, kadar se izpremenijo okoliščine, v katerih je nastala. (Torej absolutni relativizem?) Na ta način razlaga B. izprelevljenje socialne demokracije iz ortodoksizma v revizionizem. Kautsky, šolski teoretikar socialne demokracije, skuša sicer dokazovati skladnost današnjega socialdemokratizma z Marksovo ortodoksijo, toda po mnenju Buharina pomenijo Kautskyjeve teorije popolno kapitulacijo pred revizionizmom. Kapitalizem je namreč ustvaril neke vrste (navidezno) interesno skupnost med velepridobitnim podjetništvom in delavstvom. Kautsky pravi, da se položaj proletariata absolutno izboljšuje, relativno pa (to je, če primerjamo zviševanje mezd z zviševanjem dobičkov podjetnikov) poslabšuje. (V tem oziru je zanimiva neka nedavno priobčena statistika iz Amerike, katera dokazuje, da mnoga podjetja v U. S. N. A. nimajo samo enakih dobičkov v primeri z leti pred vojno, ampak še višje, dočim se o delavskih mezdah gotovo ne da reči, da bi se bile relativno v taki meri zvišale). Vendar pa že absolutno izboljšanje delavčevega položaja opravičuje tezo, da je Marksova teorija stopnjema splošno naraščajočega osiromašenja proletariata, temu sledeče katastrofe vse proizvodnje in revolucije osiromašenih mas (Verelendigungs-

Katastrophen — in Erhebungstheorie), če ne popolnoma napačna, pa gotovo netočna. Tako Kautsky.

Buharin pa ne meni samo, da se Kautsky v tem teoretično moti, marveč v svojem govoru večkrat nasproti njemu tako ostro polemizira, kakor da voditeljem socialne demokracije, oziroma II. internacionale, pripisuje naravnost »mala fides«, češ, da s svojim oslabljevanjem Marksovega ortodoksizma namenoma podpirajo buržuazijo. Na eni strani pravi B., da se Kautsky moti, ko govori o absolutnem izboljšanju proletarčevega položaja, ker preze, da to izboljšanje proletariata civiliziranih držav gre na račun kolonialnih narodov in azijskih kulijev, iz česar B. sklepa, da Marksova teorija splošnega osiromašenja trdno drži. Na drugi strani očita B. Kautskyju h o t e n o podpiranje buržuazije, ker uči, da se med delavstvom tvori neka aristokracija boljše situiranih delavcev v nasprotju s capinskim proletariatom, ki je plen demagofov in se obrača z vso vehemenco proti onim delavskim voditeljem, ki si stavljajo samo take naloge, katerim so kos. Pod temi demogogi Kautsky seveda misli komuniste, kar mu B. zelo zamerja. Tak človek seve noče govoriti o diktaturi proletariata in tudi dejansko v svojih spisih o njej ne govori. Zato se Kautsky tudi proti obstoječi državi v bistvu ne obrača, zato so jo socialni demokrati ob času vojne podpirali, ker o proletarski državi, ki je nekaj fundamentalno drugega kakor buržuazna država, pojma nimajo.

Sploh, pravi Buharin, se ideologija II. internacionale zida na »aristokratski sloj delavstva in izboljšanje njegovega položaja na škodo nebelokožnega kolonialnega kulijstva, ki se od belokožcev eksploatira«. Tako je socialna demokracija golo oročje v rokah kapitalističnega razreda, kateremu pomaga eksploatirati kolonije.

Kaj se naj o tem reče? Da ima Buharin v nečem prav. Gotovo je namreč oni socialni program boljši, ki v svojih praktičnih posledicah vede do izboljšanja vsega delavskega razreda brez izjeme, oziroma, da je oni program praktično slabši, ki bi vedel do izboljšanja ene plasti delavstva na škodo druge. Tak program bi se namreč zidal na egoističnih instinktih, katerih ne premaguje, ampak naravnost pospešuje, ko dviga zapadnega delavca na škodo indijskega ali kitajskega kulija. — Toda na čem zida program komunistične internacionale? Ali ne na ravno teh instinktih? On hoče sicer zajeti celo človeštvo, toda ali tega druge socialne stranke nočejo? Če nastanejo nova nasprotja med plastmi svetovnega delavstva, ali je temu kriv Kautskyjev program v nasprotju z Buharinovim? To bi bilo naravnost smešno trditi. Krivo je to, da o b a programa nimata nobene e t i č n e podlage, da oba snujeta bodočo človeško družbo na razrednih in slojnih partikularističnih instinktih, da moreta dvigniti ene vedno le na škodo drugih! Je li pri komunizmu drugače? Ali ni ravno ruski komunizem pred »buržuazno« mentaliteto kmeta kapituliral? Ali je ločujoče razredne instinkte premagal? Je li on došel do tistega ideala, ki ga je uresničevala prva krščanska apostolska komuna, da so bili vsi »cor unum et anima una«? Ali je vsaj blizu njega, aii se mu je sploh količkaj približal? Kdor uči p r i n c i p i e l n i razredni antagonizem med delavcem in buržujem, ta ne sme obsojati antagonizma, ki se pojavi med delavstvom samim, kadar se enim godi boljše nego drugim, ampak ga le smatrati kot nujno posledico svojega razrednega stališča. Pojavil pa se bo tak antagonizem vedno, kjer se ne skuša premagati s preobrazbo človeškega ethosa! In kako naj komunizem, kakor ga razume rusko boljševištvu, človeški ethos preobrazi, ko vodi sistematično kampanjo proti religiji, kakor to zdaj v Rusiji očitno vidimo? Ali smešenje, poniževanje in grobo žaljenje verskega čuta in nasilno zatiranje njega svobodnega udejstvovanja (n. pr. prepoved tudi z a s e b n e verske vzgoje!) vodi do povzdige ethosa ali do njega izpodkopavanja? Zgodovina uči!...

B. nato preide k pozitivnemu delu svojega programa. Mi se nahajamo, pravi, čisto v smislu Marksove teorije v dobi katastrofe, razkranja, »desagregacije« kapitalizma, ne pa okrepljenja, kakor pravijo teoretiki 2. internacionale. In zopet polemizira B. s Kautskyjem. Ta meni, da gre razvoj iz demokratske buržuazne države k demokratski proletarski državi preko transformacijske periode, v kateri vlada koalicija med buržuazijo in proletariatom. Marks pa izrecno uči, da prehaja buržujska država v komunistično preko diktature proletariata. Druga internacionala smatra revolucijo za reakcionarno, Engels pa uči, da se proletarska država ne da drugače udejstviti nego potom »uveljavljenja volje enega dela ljudstva nad drugim s pomočjo bajonetov, kanonov in pušk«. In to je pravilno naziranje! Med državnopravnimi nazori buržuazije in socialne demokracije pa je razlika samo v stopnji, ne pa v bistvu.

Kapitalizem se torej razkrajaja, nadaljujemo z Buharinom. Vojska je bila le poočitovanje notranje anarhije kapitalistične strukture družbe. Ta anarhija izvira iz medsebojne konkurence. Enkrat se je ta boj izvojeval potom znižanja cen, danes to ni več mogoče. Ta borba se izvaja danes potom nasilstvene politike. Marksizem je nastal v času, ko je bila država režim svobodne konkurence. Danes pa je država že nekaj drugega. Zato je danes treba problem države bolj proučiti nego ga je marksizem. Marksizem je umel državo razdreti, sezidati pa jo je težko. (Ta del Buharinovega govora je zelo nejasen.)

Kautsky se opira na evolucijo. Kakor je buržuazna država nastala šele, ko je fevdalna v to dozorela, tako ima tudi proletarska država potom stopnjujočega se razvoja nastati. B. pa meni, da to ne velja, ker da je ob prehodu fevdalne države v buržuazno bila zanjo dozorela tako buržuazija kakor delavstvo. Danes pa je proletariat politično in gospodarsko tako stiskan, da ne more iz sebe dozoreti. Potrebna je diktatura, treba se je polastiti moči, da se ekonomski pogoji izpremenijo.

Ker pa ima kapitalizem razne nacionalne oblike, bo tudi socializem kot nov način proizvodnje nekaj časa vlekel za seboj kapitalistične lupine, dokler ne nastane svetovna revolucija. Zato je tudi razumljiva nova gospodarska politika sovjeto. Ako bi se mala in srednja produkcija z nasilnimi sredstvi uničila, bi trpela cela narodna proizvodnja in bi se moral ustvariti ogromen birokratičen aparat, ki bi ne pospeševal razvoja, ampak ga zadrževal. Sicer pa to ne velja samo za en slučaj, marveč za ves svet! Ali bi ameriški farmer v komunistični državi ne zahteval svobodno trgovino s svojimi produkti? Nova gospodarska politika sovjeto ni samo taktična, ampak organska nujnost. V času boja se mora mala buržuazija pobijati, kakor se n. pr. v vojski režejo brzojavne žice, v času konstruktivnega mirnega dela pa bi to bil nesmisel. Ali je to v smislu marksizma? Treba je upoštevati izkušnjo, in kadar se bo sestavil program internacionalnega komunizma, se bodo morale upoštevati izkušnje ruskega komunizma.

Ne more se reči, da bi ta pozitivni del Buharinovega programa bil brez notranjih protislovnosti. Buharin zameri socialni demokraciji, da se je postavila popolnoma na evolucijsko stališče. Ta očitke bi pa bil upravičen le, če bi se ne bila tudi boljševiška država s svojo novo gospodarsko politiko, ki jo B. izrecno označuje kot organsko nujnost, na evolucijsko stališče postavila. Razlika je le ta, da se je boljševizem preko nasilne revolucije vrnil k mirni evoluciji. Ali je to splošno potrebno za uresničenje novega družabnega reda, pa je veliko vprašanje. — Naj se kapitalistični družabni red krepí ali razkrajaja, socialistični družabni red se ne bo niti potom evolucije niti potom revolucije mogel usidrati in človeštva preobraziti, ako bo snoval na počelih, ki jih je podedoval ravno iz kapitalističnega materializma. To stoji in je bolj važno nego debate o tem, kateri program je pravi ali ne. Programi so besede, dejanja pa izvirajo iz najglobljih globin srca, iz ethosa, iz faktorjev, ki jih marksistični socializem, naj bo te ali one barve, žalibog skoro popolnoma prezira.

Da na podlagi Buharinovih programatičnih nazorov ni mogoča enotna fronta, v kateri bi se upoštevali ali respektirali različni kulturni ali celo samo ekonomski nazor, je iz tega jasno razvidno.

Pregled.

DR. IVAN TAVČAR

rojen 1851, umrl 1923.

Hudi narodni in politični udarci, ki so jih bile prizadejale različne liberalne nemško-nacionalne vlade Slovincem v sedemdesetih letih, so tako ublažili nasprotja med konservativnimi »Novičarji« (Bleiweisovo strujo) in radikalnimi »Narodovci« (strujo »Slov. Naroda« in Levstika), da je prišlo v drugi polovici tega desetletja med oficijelnimi voditelji slovenske politike povsod do sloge. Ko je prevzel potem l. 1879. krmilo avstrijske državne politike grof Taaffe

in je sestavljal svojo vladno večino iz konservativnih Nemcev in Slovanov, so stopili v njegove vrste tudi složni Slovinci, pričakujoči od njega različnih koncesij, ki jih jim je obljuboval. Toda Taaffe ni izpolnil vanj stavljenih nad in slovenska parlamentarna delegacija se je morala zadovoljevati le s skromnimi drobtinicami, ki so padale tu in tam z vladne mize. To, kakor tudi načelna nejasnost vsega »slogaštva« sploh, je vzbujalo v mlajši generaciji vedno očitnejše nezadovoljstvo, ki se je začelo kmalu objavljati tudi v javnosti. Izmed duhovščine se je začel oglašati dr. A. Mahnič, ki je za-

hteval v kulturnem in političnem življenju strogo katoliško stališče in je zato obsojal tozadevne kompromise »slogaštva«, izmed posvetne inteligence, vzgojene v duhu mladega in svežega liberalizma, se je pa začel oglašati dr. Ivan Tavčar, ki je osnoval (leta 1884) z Iv. Hribarjem tudi političen in lep-sloven list »Slovan«. V njem je naglašal zlasti narodni radikalizem in odkrito simpatiziral z liberalnimi in svobodomiselnimi idejami.

V osemdesetih letih je sicer vodila oficijelno slovensko politiko še vedno složna slovenska stranka, vendar je izgubljala ta pod vplivom navednih pokretov vedno bolj zaslombo tako v kmečkem ljudstvu, kakor tudi v meščanstvu. Prvo je šlo pod vodstvom svoje duhovščine za Mahničem, drugo pa za Tavčarjem in Hribarjem, dokler se nista izoblikovali iz teh gibanj v začetku devetdesetih let »Katoliška narodna stranka« in »Narodno napredna stranka«, dočim so »slogaši« hitro izumirali.

To vrvenje v probujajočem se narodu tvori podlago, iz katere je izšel dr. Ivan Tavčar kot politik, pri njegovem nadaljnjem oblikovanju je bil pa ravno on eden izmed vodilnih sodelavcev in to prav do zadnjih let. Prvo dobo njegovega političnega udeleževanja označuje zlasti narodni radikalizem, ki ga je propagiral v nasprotju s popustljivimi »slogaši« in oportunističnimi »elastikarji«. V tem pogledu je njegov nastop nedvomno zelo ugodno vplival na narodno probujanje tedanjega meščanstva, kakor tudi na krepkejšo nastope drugih političnih skupin v narodnem oziru. Druga doba njegovega političnega udeleževanja (od devetdesetih let dalje) je bila pa posvečena v prvi vrsti propagandi »napredne misli«, ki jo je oznanjal nasproti Mahničevi ekskluzivnosti. S to »napredno mislijo« je bil sicer pri nas vedno velik križ, kajti pod njenim plaščem se je skrivala pri nas vedno najpestrejša množica najrazličnejših pojmov in stremeljenj, pogosto prav zelo dvomljive kvalitete. Toda če pogledamo na vso stvar brez predsodkov, moramo vsekakor priznati, da si je dr. Tavčarjeva politična organizacija takrat upravičeno nadela ime »Narodna napredna stranka«, kajti »Katoliška narodna stranka« je bila skoro prav do dr. Krekovega nastopa verna naslednica (dr. Bleiweisovega gospodarskega, političnega in socialnega konservativizma, dočim se je NNS oborožila takoj od početka s povsem modernim programom. Usodepolni preobrat se je izvršil pri obeh strankah šele v drugi polovici devetdesetih let. NNS je dolgo lehkomišelnost omalovaževala dr. Mahničev nastop (ker mu idejno ni bila kos), in pojav »Katoliške narodne stranke«, ko se je pa začela zavedati resnosti nasprotnega gibanja, mu ni znala postaviti nasproti popolnejšega programa in si ni znala poiskati zaslombe v širokih plasteh naroda. Svojo po-

litično pozicijo je skušala ohraniti z zvezo z nemškimi veleposestniki in s kratkovidnim odporom proti demokratičnim zahtevam nastopajoče generacije. Glede na to seveda ni čudno, če je šla njena pot vzdržno navzdol in je ohranila zadnja leta pred vojno svojo eksistenčno upravičenost zgolj še kot vzdrževalteljica nekaterih važnih kulturnih institucij.

In s to usodo NNS je v najožji zvezi politično delovanje dr. I. Tavčarja. Nastopil je kot glasnik mlade, sveže in z modernimi idejami prepojene generacije, vzgojene v romantiki in liberalizmu, ki je osvojil tedaj že vso Evropo (odtod tudi markiranje svobodomiselnosti, kajti resničnih svobodomiselnih je bilo v tej generaciji še bore malo). Prvi politični uspehi so ga pa premočili, da ni naslonil svoje politične organizacije na široke plasti ljudstva, katerega je nastopajoča demokracija vedno bolj uveljavljala v političnem življenju. Ostal je zato samo voditelj slovenskega meščanstva in, braneč svoje politične pozicije, izrazil konservativno, toda v vseh viharjih političnega življenja mož nenavadne odkritosti in redke nesebičnosti.

Trajnejše vrednosti kot politično delo dr. Tavčarja je pa njegovo kulturno, zlasti literarno delo. Dr. Tavčar pripada tisti generaciji in je eden izmed njenih najaktivnejših članov, ki je ustvarila slovensko lepo knjigo in jo v veliki meri pomagala zanesti med narod. Po svojem značaju je romantik in romantičen realist z blestečim slogom in samoraslim jezikom in njegove novele bodo vedno priljubljeno čtivo najširšim plastem ljudstva. Odlikuje ga zlasti sijajni pripovedni talent, jasnost in stvarnost. Res da je tu in tam zašel na pota nemških romantikov, vendar je v glavnem verno izvrševal oni literarni testament, ki ga je napisal proti koncu petdesetih let Levstik in ga je začel prvi izvrševati Jurčič. Ravno največje Tavčarjeve umetnine dokazujejo, da je koreninil z vsem svojim bistvom globoko v slovenski zemlji in njenem kmetk-skem ljudstvu, radi česar bodo ostala njegova literarna dela tudi vedno dragocena narodova last.

Pa kakor do malega vsi vodilni možje te simpatične, idealne in nesebične generacije, se tudi on ni omejeval zgolj na politiko in literaturo, temveč je skušal graditi in ustvarjati povsod, na vseh poljih. Vredilno je sodeloval pri mnogih važnih kulturnih in gospodarskih institucijah, med katerimi je zahtevala vsaka celega moža. Iz tega vzroka tudi ne moremo gledati na to markantno slovensko osebnost zgolj z ene perspektive, temveč ga moramo jemati kot celega moža, kot vztrajnega političnega, kulturnega in gospodarskega delavca in voditelja, ki se je iskreno, pridno in nesebično trudil v težkih časih za svoj narod. In če gledamo dr. Tavčarja s tega vidika, tedaj

sami po sebi izginejo mnogi, zlasti politični nazori, s katerimi se dandanes gotovo ne moremo strinjati in zavemo se, da smo izgubili z njim enega svojih najjačjih duhov, ki je globoko in uspešno rezal brazde v mlado slovensko njivo. Kakor vsaka močna in samorasla individualnost, je užil tudi dr. Tavčar mnogo ljubezni in mnogo nasprotstva, toda ob njegovem grobu se mu spoštljivo klanja ves narod, njegovo ime bo pa ostalo vklesano med našimi najboljšimi in največjimi. Fran Erjavec.

DR. I. ŽOLGER: MEDNARODNI DELIKT.

V drugem letniku Zbornika znanstvenih razprav, ki ga je izdala letos juridična fakulteta, je priobčil vseučiliški profesor dr. Ivan Žolger globoko in obširno študijo o mednarodnem deliktu.

O tem problemu, ki je postal v zadnjih desetletjih zelo aktualen, smo imeli v vsej svetovni literaturi od sedaj le troje monografij: eno od Italijana Anzilottija in po eno od Nemcev Schoena in Struppa. V naslednjem navajam prav na kratko temeljne ideje v delu slovenskega Hugona Grota.

Moderna teorija, kakor so jo razvili navedeni trije učenjaki, se opira zlasti na rek o svetosti pogodb (pacta sunt servanda), razlikuje med »lastnimi« dejanji države in dejanji zasebnikov in zahteva (razen Anzilottija) za odgovornost države njeno krivdo. Z neusmiljeno logično doslednostjo pokaže dr. Žolger, kako se nešteto krat ta »moderna« teorija zaplete v nerazrešljive zagate in protislovja. V marsičem ne značijo »moderni« prav nobene napredka od nauka, ki ga je postavil Hugon Grot, oče mednarodnopravne vede. Temeljna napaka dosedanje teorije je, da ona ne izhaja iz pravne obveznosti države. Naš avtor pa vzame za svoje izhodišče obvezno normo, t. j. mednarodno normo, ki nalaga državi kako ravnanje in določa za nasprotno ravnanje represalijo (kazen) kot pravno posledico. Tako je mednarodni delikt vsako ravnanje (dejanje ali opustitev), ki nasprotuje mednarodni obveznosti države in za katero proti državi mednarodna represalija.

Izrecno poudarja avtor, da ni bistvo mednarodne krivice v oškodovanju tuje države, kakor tudi ne more biti njena sankcija v dolžnosti do povračila škode.

V prvem delu govori dr. Žolger o krivičnem dejanju. To je podano tedaj, če se je mesto dolžnega ravnanja izvršilo kontradiktatorno nasprotno ravnanje. Za določitev dolžnega dejanja pridejo v poštev: vsebina, zavezanec, razni pogoji in okolnosti in destinator (upravičenec), a za vse štiri ele-

mente more biti merodajna le obveznostna norma, ki določa, kaj, kdo, pod kakimi pogoji in na kak način ter komu je dolžna država izvršiti ali opustiti kako dejanje. Temeljito obračuna pisatelj z razlikovanjem med odgovornostjo države za ravnanje organov in neodgovornostjo za ravnanje zasebnikov. Merodajno je tudi tu le določilo obveznostne norme. Norma tudi odloča, ali jamči država za krivdo ali za posledico. Končno preskusi avtor svojo tezo na dveh jako praktičnih slučajih: glede odgovornosti države za to, da spravi svoj pravni red v sklad z mednarodno normo in glede odgovornosti države za uporabljanje (nepravilno, odrekanje) pravnega reda.

V drugem delu obdela dr. Žolger pravno posledico mednarodne krivice, ki je ravno pravica do represalije. Represalija znači v mednarodnem pravu to, kar sta kazen in eksekucija v notranjem državnem pravu. Ona je zadnja in prava posledica storjene krivice. Vršiti jo sme načeloma žaljenec sam in druga država se upravičeno represaliji ne sme upirati. Oblike represalij so različne: embargo, blokada, gospodarski bojkot in — vojna.

Avtor je na šestih straneh povzel glavne misli v francoščini in tako napravil svoje delo dostopno tudi zunanjemu svetu. Delo je v vsakem oziru dovršeno in bo značilo brez dvoma mejnik v razvoju nauka o mednarodnem deliktu. V. Korošec.

Založba Kleinmayr & Bamberg, ki v teh tako dragih časih nadaljuje s svojo tradicionalno podjetnostjo zalagati slovenske knjige, je zadnji čas zopet dala na svitlo več stvari. Predvsem je omeniti »Zlatoroga« Baumbacha, ki ga je preložil Anton Funtek v drugi predelani izdaji. Ta umotvor nemškega pesnika je takorekoč postal last slovenske literature, ker je spisan na nemški zemlji, čisto v našem narodnem duhu in mojstrsko preveden. — Zanimivo čtivo so nadalje »Zgodbe Napoleona novega huzarja« od znanega Conan Doyleja, ki nam predočuje v njih v doživljajih hrabrega, predrznega in viteškega huzarja celo slavno dobo velikega cesarja, njegovih bleščečih generalov in junaških fantov od začetka do tragičnega padca. — »Morski razbojnik« Friderika Maryata je čtivo za mladino, ki ljubi morje in zgodbe pogumnih ljudi na njem. — Alojzij Gradnik je prevel »Mrtvo mesto« belgijskega pisatelja Rodenbacha. V njem se zrcali bolesni mysticism prezrele, že propadajoče kulture in otožnost čarobnega mesta beginov in begink, Brüggä. F. K.

Prihodnja (4) številka Socialne Misli se pošlje izključno onim, ki so ali naročnino že vplačali, ali pa, če tega za enkrat ne zmorejo, vsaj list potom dopisnice izrecno pri Upravi naročili! Vsem drugim se nepreklicno ustavi. — Uprava S. M., Jugoslovanska tiskarna, kolportajni oddelek, Poljanski nasip, Ljubljana.

Gospodarska zveza Ljubljana

Prodaja vse potrebščine
za delavca, kmeta in
uradnika

Kupuje vse poljske pridelke

Izdeluje mesne in mlekar-
ske izdelke vseh vrst

Prvo delavsko konsumno društvo v Ljubljani

ima bogato izbero manufakture, češke lončene posode, klo-
bukov, usakovrstno špecerijsko blago; v združni kleti
na Kongresnem trgu šte. 2 dobro vino po nizki ceni

Frantilne vloge članov obrestuje po 5%

Člani dobe 3% blagovni popust

Pristopnina 10 K, delež 100 K — Prijave sprejema pisarna
na Kongresnem trgu šte. 2 in vse združne prodajalne

U Dašem interesu je, da postanete član, članica naše zadruge

Najboljše in najtrpežnejše blago kupite pri
oblačilnici za Slovenijo, r. z. z o. z. v Ljubljani

Prodajalne na drobno

so v Stritarjevi ulici šte. 5 in v hiši
„Gospodarske Zveze“ na Dunajski cesti

Glavno skladišče

je v Ljubljani v „Kresiji“, Lingarjeva
ulica šte. 1, I. nadstropje

Podružnica v Somboru (Bačka), Aleksandrova ulica št. 11

Oglejte si njene zaloge! — Združno podjetje! — Svoji k svojim!

Ivan Gajšek

papirna trgovina **Ljubljana** Sv. Petra cesta 2

ima vedno v zalogi razmnoževalne priprave: šapirograf, hektograf, ciklostil i. dr.; dalje trgovske in poslovne knjige, bloke, vslopnice, pisarniške in šolske potrebščine in zvezke lastne založbe. Zmerne cene!

U našem založništvu so ravnokar izšla naslednja dela:

Baumbach-Funtek, **Zlatorog**. Planinska pravljica. Druga predelana izdaja. Vez. Din 22.—.
Rodenbach Gg.-Gradnik, **Mrtvo mesto**. Roman. Broš. Din 18.—, vez. Din 24.—.
Korun dr. V., **Spake**. Satire, humoreske in drago. Drugi natis. Vez. Din 40.—.
Doyle A. Conan, **Zgodbe Napoleonovega huzarja**. Prevel V. Mihajlovič. Detektivske povesti. Vez. Din 65.—.
Meško Fr. Ks., **Ob tihih večerih**. II povesti in ertie. Vez. Din 40.—.
Feigl D., **Pol litra vrpavca**. Ta knjiga obsega 19 daljših in krajših ertie, ki jih vse skupaj preveva dober, pristen humor. Vez. Din 30.—.

Do srede meseca aprila slede še nastopna dela:

Dostojevskij F. M., **Zločin in kazen**. Roman v šestih delih z epilogom. Preložil Vlad. Levstik. Dva dela.
Bousels, **Prigode čehelice Maje**. Poslovenil Vlad. Levstik. Navadna izdaja brez ilustracij. — Izdaja z ilustracijami.
Leblane Maurice, **Arsena Lupin**. Gentleman! — vlomilec. Poslovenil Vlad. Levstik. — Iz vsebine: Aretacija Arsena Lupina. — Arsen Lupin v zaporu. — Arsen Lupin pobegne. — Skrivnostni potnik. — Kraljičino ogrlje. — Sherlock Holmes pride prepozno. Itd.
Marguerite Bernal Provins-A. Gradnik, **Knjiga za tebe**. Zbirka ljubavnih pesmi v prostem ritmu.

Levstik Vlad., **Gadje gnezdo**. Povest iz dui trpljenja in nad. Drugi natis.
Marryat Kapitan, **Morski razbojnik**. Roman. Poslovenil Vlad. Levstik.
Kunaver Pavel, **Po gorah in dolinah**. I. del s 40 slikami, II. del s 36 slikami.
Rozman Ivan, **Nova erotika**. Disonance in akordi. Tolstoj-Levstik, **Hudzi Murat**. Novele.
Kraigher dr. Alojzij, **Skoljka**. Drama v treh dejanjih. Drugi natis.
— **Matilda Pernus**.
— **Mlada ljubezen**.
Rostand E., **Cyrano de Bergerac**. Veseloigra. Poslovenil O. Zupančič.
Scott Walter, **Ivanhoe**. Za mladino in odrasle. Poslovenil Vlad. Levstik.
Suchy Iv., **Staroindijske basni, bajke in pravljice**. Z mnogimi slikami.
Brezovnik Ant., **Saljivi Slovence**. Zbirka najboljših kratkozasnis iz vseh stanov. Nova, predelana izdaja.
Herrman Ign., **Kako se je Kullhova Naninka mužila**. Poslovenil dr. Bradač. V dveh delih.
Baudelaire, **Poezije v prozi**. Poslovenil Karlin.

Dante.

Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Oprema razkošna, okrog 300 strani velike četrtinke in 11 umetniških prilog. — Knjigo, na katero smemo biti Slovenci ponosni, je okrasil Tone Krallj.

Naročila sprejemajo vse knjigarne kakor tudi založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vls-à-vis hotela „Union“) **Ljubljana, Miklošičeva cesta 10**

Telefon šte. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Svepčo Zanellijsko banko d. d. v Zagrebu in njeno podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

dajno dobo alternativno menjavali. Šele Disraeli je uvedel reformo volivne pravice, ki je dala 9% angleškega prebivalstva volivno pravico. Pod Gladstonom je zrastel ta procent za nadaljnjih 7%, oziroma na $\frac{1}{6}$ celokupnega angleškega prebivalstva ali na $\frac{1}{8}$, ako upoštevamo samo odrasle moške, ki so volivci. Pri tem je ostalo do svetovne vojne. Šele ta je izvršila večjo izpremembo v smislu znatnega razširjenja volivne pravice in leta 1917. se je uzakonilo novo volivno pravo, ki zasluži ime demokratično in se je raztegnilo tudi na ženske.

Toda tudi to volivno pravo je jako pomankljivo, kakor so zlasti zadnje volitve 1922, ko je zmagala konservativna stranka, jasno pokazale. Večino v parlamentu je dobila stranka, ki ima za seboj le četrtino vseh volivcev, oziroma samo tretjino, ako se upoštevajo le oni, ki so se volivne pravice poslužili, dočim je ostala delavska stranka, ki ima $4\frac{1}{2}$ milijona angleških volivcev za seboj, v manjšini. Ta veliki nedostatek volivnega zakona ojačuje stališče opozicije v ljudskih masah in neti borbo za popolno demokratizacijo javnega življenja. Nadalje: Novi volivni zakon je podelil nekako 6 milijonom Angležev prvici volivno pravico. Ta masa je po vojski kazala tisto ravnodušno pasivnost, ki po vsaki vojski nastopa, zdaj pa se politično organizuje in opredeljuje. Pri tem pa ne profitirajo stare stranke, ki so večalimanj stranke privilegiranih slojev ter ne umejo govoriti srcu širokih plasti ljudstva, ampak naravno delavska stranka. Ta pa ima zase tudi to veliko prednost, da ni revolucionarna za vsako ceno, ampak je prilagoden miselnosti Angleža, ki ne ljubi ne kričavih šlagerjev in divje demagogije, ne velikih prevratov, ampak metodično delo v smislu stopnjevanega razvoja. Če bi bila Labour Party nastopla z radikalno razrednobojnimi komunističnimi gesli, bi bila pogorela, dasi njen socialni program končno meri na čim popolnejšo socializacijo v marksističnem smislu; ogiba se pa popolnoma — in to je jako važno — vsake kulturnobojne primesi svojemu zgolj gospodarskemu programu. V svojem oportunističnem gre L. P. tako daleč, da so se parlamentarni šefi stranke udeležili dinerja pri kralju, rekoč, da krona tvori v Angliji ravnokotno del britanske ustave, kakor parlament, in da je zato ravnokotno brezmiselno demonstrirati proti kroni, kakor bi bilo brezmiselno demonstrirati proti parlamentu.

Da pa stranka kljub temu stoji trdno na socialistični podlagi, dokazuje ofenzivni predlog M. Snowdena o stopnjema izvedeni zamenjavi zasebnolastniškega gospodarskega sistema s kolektivističnim, ki ga je stavil 21. marca t. l. v nižji zbornici. Kako je Snowden svoj predlog utemeljeval, o tem nimamo poročil; predlog sam pa se glasi: Z ozirom na to, da kapitalistični sestav glede

izrabljanja naravnih bogastev dežele ni uspel in leži poglavitni vzrok tega v tem, da leži kontrola sredstev proizvodnje in porazdelbe istih v rokah posameznikov in zasebnih družb, izjavlja narodno zastopstvo, da morajo novi zakoni iti za tem, da se kapitalistični sestav stopnjema nadomešča s socialnim in industrialnim organizmom, kateri se zida na javni in demokratični kontroli nad sredstvi proizvodnje in porazdelbe. — Snowdenu je odgovarjal od liberalne stranke sir Alfred Mond, ki smatra kapitalistični način proizvodnje in porazdelbe za nekaj tako naravnega, da ga je nemogoče nadomestiti z drugim v ožigled temu, da svet ni popoln. Tudi je vprašal Snowdena, je-li hoče vse inteligentne ljudi ponuditi na ono stopinjo, na kateri stoje ročni delavci? Kakor se vidi, ni Mond navedel drugih razlogov, nego one, s katerimi se kapitalizem od pamtiveka bori proti kolektivizmu. Od strani vlade je predsednik »Delavskega urada« sir Philip Lloyd Gream dejal, da ne gre pri tem vprašanju za to, je-li kapitalistični sestav storil sveta v celoti srečnejšega, nego o tem, ali bo novi kolektivistični način povečal koeficient blagostanja naroda in sveta. »Socializem, v kakršnikoli obliki naj se uveljavi, je morebiti izvrstno sredstvo, da se bogatini osiromašijo, toda ne bo nikoli uspel v tem, da bi siromaki obogateli.« — Nekak circulus vitiosus torej. — Debata pa se ni do konca izvedla, ker je ministrski predsednik Bonar Law predlagal, naj se debata odgodi do po Veliki noči, ko imamo torej pričakovati jako interesantne razprave v tem velikem vprašanju.

Angleška javnost se je spričo Snowdenovega predloga jako razburila. Nam se to zdi čudno, toda za Anglijo, deželo-mater menčestrskega liberalizma, ni. Treba je namreč pomisliti, da je to morebiti prvič v zgodovini, da se v angleški zbornici razpravlja o takem predlogu, ki meri, če ne na odpravo, pa na znatno omejitev zasebnolastniškega principa, ki je bil dozdaj v resnici »sveto najsvetejše« angleškega državljanja. Le ofenziva proti kroni bi mogla Anglijo nekoliko bolj razburiti, nego Snowdenov predlog. V resnici morebiti ne gre toliko za strah pred socializacijo, kolikor pred delavsko stranko kot tako, ki je ravno s tem, da si je upala priti pred zbornico s tako iniciativo, pokazala, da se čuti silno močno. Ona od zadnjih volitev neprestano raste, kar so dokazale nadomestne volitve v treh okrajih leta 1923. Ako do leta 1927. pridobi zase še $1\frac{1}{2}$ milijona volivcev, bo lahko svoje podružabljevalne načrte parlamentarnim potom izvedla in lice Velike Britanije čez noč izpremenila. Od l. 1918—1922. pa je ta stranka narastla za več nego za $1\frac{1}{2}$ milijona. Ergo! Ni čuda torej, da si prizadevajo skrbni tako veleposesniški konservativci kakor industrialni liberalci.

Kar se Snowdena tiče, je jako zmeren socialist, kojeja žena, miss Ethel Snowden,

je po svojem potovanju v Rusiji 1920. leta podvrгла v dveh spisih boljševiški sistem jako ostri kritiki. Cosmopolita.

STANJE RUSKEGA GOSPODARSTVA 1921/22.

O tem zanimivem predmetu, ki o njem ni mogoče izlepa dobiti objektivnih podatkov, prinaša »Kölnische Volkszeitung« v svoji 89. številki od 4. februarja 1923 poročilo, katero temelji na vestnih podatkih, nabranih od nemških ekonomov.

Splošna sodba.

V preteku zadnjih pet let, piše omenjeno glasilo, je rusko gospodarstvo prišlo do ne navadno nizke stopnje, kljub temu pa se je posrečilo izogniti se popolnemu polomu. Pod novo gospodarsko politiko sovetov, takozvanim »Nepom«, ki traja zdaj poldruge leto, se je trgovina nekoliko dvignila, lahka industrija nekaj izboljšala in tudi kmetijstvo relativno opomoglo, tako da je katastrofa za nami. Mnoge panoge pa propadajo dalje in kriza se vrsti za krizo.

Kmetijstvo.

Položaj kmetijstva je boljši nego pred letom. Znatno se pa proizvodnja v tem času ni dvignila. Splošno so razmere na deželi še jako slabe in ponekod obupne: 1. Žetvene številke neprestano kolebajo; 2. proizvajalna sredstva, delovne moči in vprežna živina so zelo padle; 3. vsled tega pada kmetijstvo od višjih proizvajalnih metod na prvotne načine obdelovanja zemlje. Rezultat tega je padanje proizvajalne moči in kupne moči kmetijskega prebivalstva. Boljša žetev leta 1922 ni mogla popraviti vse škode, povzročene po katastrofi leta 1921. Naturalni davek je znašal leta 1921 267 milijonov pudov žita; okoli 150 milijonov se je vrglo na svobodni trg. Leta 1922 ta davek ni veliko več prinesel, na svobodni trg pa se je vrglo 300 milijonov pudov žita. Davek pa prebivalstva ne obtežuje več tako kot prej; seveda je muzik popolnoma prost davka v zlati valuti. Kljub temu je položaj kmetijstva tako težak, da mu je mogoče od pomoči le potom investicije ogromnih sredstev, ki jih je dobiti samo v inozemstvu, katero pa se slejkoprej boji naložiti svoje kapitale v Rusiji.

Prometna sredstva.

Ker vlada velik nedostatek tudi na železnih potrebščinah, so se železnice razdelile v tri kategorije. Najvažnejše proge dobe od države 100% vseh potrebščin in kurivnega materiala, manj važne 50%, lokalne samo 30 odstotkov. Dohodki iz železnic stoji v državnem proračunu na prvem mestu in stalno rastejo (3 trilijone rubljev marca, junija 1922 pa že 33 trilijonov, in to v dobi stabilizacije rubljal). Kljub temu imajo železnice znaten deficit, ker je ves železniški aparat bil prvotno proračunan na veliko večjo delazmož-

nost, nego se more danes razvijati. Na železnicah je zaposlenih še danes okoli 1 milijon ljudi, ki jih mora država preskrbljevati in tvorijo pasivno postojanko v gospodarstvu. Zelo slabo je preskrbljevanje s kurivom. Pridobitna številka premoža znaša komaj 4% predvojnje! Skoro vse železnice se kurijo danes z drvmi — v ogromno škodo gozdnih zakladov Rusije. V Ukrajini, kjer je preskrba z drvmi najtežja, se je moglo odpraviti samo 50% voznorednih vlakov. »Bolnih« lokomotiv je vedno več. Leta 1918 je bilo 38% vseh lokomotiv bolnih, leta 1919 51-5%, leta 1922 pa že 61%. Absolutno število lokomotiv pa je vsled dobav iz Nemčije in švedske narastlo; vseh lokomotiv je zdaj 19.052, zdravih je seveda le 7409. Z vozovi je še veliko slabše. Rezerve v svrhu obnove osi in drugih važnih delov so izrpane; potrebščina na osovinah je znašala na leto 22.765.000 komadov, izgotoviti se jih je pa moglo samo 8½ mil. Dasi se, kakor vidimo, krije morebiti komaj tretjina potrebščin, se vendar z zelo dela, in to intenzivno pridno delo preprečuje polom, ki se mu državno gospodarstvo tudi na tem polju z veliko verjetnostjo izogne.

Težka industrija.

Ta stoji najhujše. Stanje železo pridobivajoče težke industrije je v pravem pomenu besede katastrofalno. Proizvodnja leta 1922 se ceni na 18-5 milijonov pudov, t. j. 6-4% predvojnje proizvodnje. Pokriva se s tem zgolj 4% celotne potrebščine države. Državna banka je s težavo spravila skupaj 20 milijonov zlatih rubljev, da opomore tej pridobitni panogi. Regeneracija je tu brez velikih inozemskih kapitalov izključena.

Lahka industrija.

Lahka industrija, ki proizvaja za življenje najnujnejše stvari, pa je v zadnjem času znatno vzcvetela. Gumifabrika »Treugolnik« je število svojih delavcev podvojila. (Izdelujejo se ponajveč galoše, ki jih vsled neizmerno blatnih cest nosi tudi muzik). Večina teh obratov je v posesti države, oziroma trustov, ki jih vodijo večinoma bivši ravnatelji. Imamo 4000 večjih in 44.000 manjših obratov. Manjši so oddani v najem, toda le 44% zasebnikom in 60% raznim državnim institucijam ter kooperativam (zadruham). Te gospodarske oblike so nekaj posebnega, česar nima nobena druga dežela. V državnih obratih dela okoli 1 milijon delavcev in le 45.000 v zasebnih. Te tovarne zelo trpijo na pomanjkanju surovin. Zato s prodajo čakajo, tako da cene rastejo. Tako se tudi v mali in srednji industriji vrstijo krize za krizami, dasi o počasnem dviganju ni dvoma.

Nafta.

Tukaj je optimizem še najbolj na mestu. Nafto je namreč država leta 1922 že izvažala v inozemstvo pravzaprav že decembra 1921. V teku pol leta, to je od 1. decembra

1921 do 1. junija 1922 se je izvozilo 2593 milijonov pudov, od česar je imela država 3794 milijonov zlatih rubljev čistega dobička. V drugi polovici, to je do decembra 1922 je prišlo k temu nadaljnjih 10.248 milijonov pudov, vrednih 11.939 milijonov zlatih rubljev. Ako te številke primerjamo z onimi iz leta 1913, vidimo, da je izvoz nafte v Rusiji v teku drugega poletja 1922 dosegel celih 40% predvojnega izvoza! Veliko je pripomoglo k temu, da so se leta 1922 odprli novi petrolejski vrelci v Baku in Groznm.

Gospodarsko stanje Rusije ni rožnato; po mnogih delih države vlada še danes najkručeje pomanjkanje najpotrebnejših življenskih potrebščin, neizvzemši kruha — dela se pa veliko, pridno in neumorno in to je jamstvo boljše bodočnosti. Dr. B.

Slovanski svet.

Rosja sowiecka pod wzgledom społecznym i gospodarczym, Warszawa, 1922, je naslov delu, v katerem cela vrsta strokovnjakov pod vodstvom prof. Ludovika Krzywicekega obravnava gospodarska in socialna vprašanja moderne Rusije ter osvetljuje njeno sedanje ekonomično stanje. Avtorji nič ne kritikujejo, ampak podajajo samo dejstva na podlagi statističnih tabel. Iz teh primerno objektivnih podatkov se razvidi, da je sovjetska vlada bila primorana znatno revidirati smernice svoje gospodarske politike v smislu spodbude privatne iniciative, da reši rusko gospodarstvo, ki stoji slejkoprej neugodno, dasi se ne da tajiti neki relativni napredek. Delo je izšlo iz »Instytutu gospodarstwa społecznego« in se smatra kot najbolj izčrpna slika ekonomskega življenja sovjetske Rusije. X.

Lastninska pravica v sovjetski Rusiji. Sovjetska vlada je izdala nov zakonik, kateri naj bo mejnik nove ekonomske politike (NEP). Čl. 58 določa, da ima lastnik pravico do premoženja samo v kolikor dopušča zakon. Dedne pravice nov zakonik ne pozna. Zato pa se deli vsa lastnina v državno (to je narodno in mestno), zadržno in zasebno (čl. 52). Izključna državna lastnina so: zemlja, rudniki, gozdi, vode, železnice in poddržavljene tovarne (22). Zasebni upniki ne smejo kriti svojih zahtev iz teh virov. Država ima pravico zahtevati nazaj svojo lastnino od vsakega posestnika, četudi je to bilo dedno posestvo. Zasebniki imajo manj privilegijev ter smejo zahtevati nazaj samo izgubljeno ali ukradeno lastnino (60). Zasebna lastnina je lahko podjetje, katero ni poddržavljeno in nima več delavcev nego določa zakon. Podjetja državnega pomena; tovarne z večjim številom delavcev, brzozjav, radiotelegraf in slična postanejo zasebna lastnina samo na podlagi posebne koncesije (54). Pravice tovarnarja so torej zelo pristrižene. Danes ima n. pr. 10 delavcev, kar

je dovoljeno. Jutri pa mora najeti še dva preko norme, ker to zahteva delo. Če se ne podeli v to svrhu koncesija, lahko izgubi tovarnar podjetje. Ravno tako stoji z drugimi predmeti zasebne lastnine. K njim spada n. pr. tudi gotova vsota zlatega denarja (čl. 24). Zadnjič pa je odredil poseben dekret, naj se izroči ves zlati denar erarju. Solidna podjetja ne morejo uspevati pri tako slabo zavarovanem premoženju. Država sploh lahko prevzame vsako zasebno tovarno in slično, katera ji je potrebna. Lastninske pravice, katere so obstojale pred 7. novembrom 1917, so razveljavljene. V boljšem položaju, je samo za državo lastnina, prava posebnost novega zakonika. Zadrge niso omejene glede števila delavcev in tudi lahko zahtevajo nazaj poddržavljena podjetja. Razlika med premičnino in nepremičnino po novem kodeksu ne obstoji, ker je vsa zemlja — državna lastnina. Ni mogoče natančno povedati, kake pravice ima hišni posestnik do zemlje, na kateri hiša stoji. Po čl. 154 je tudi ta zemlja državna lastnina, prepuščena mestu. Hišni posestnik visi torej v zraku. Hiše se smejo prodati, toda posameznik ne sme imeti več nego 2 hiši in prodati več nego eno hišo tekom treh let (čl. 182). Omejena je tudi dedna pravica. Vsi sorodniki skupaj ne smejo dobiti več nego za 10.000 zlatih rubljev. Tudi pri življenju se ne sme odstopiti ali podariti več nego za 10.000 zlatih rubljev. Ni torej čudno, da zahtevajo inozemske družbe za svoje koncesije povsem drugačne garancije, nego jih imajo sovjetski državljani. (»Rulj«.)

Delavske organizacije v Rusiji. Povodom kongresa švedskih kovinarskih delavcev se je mudilo v Stockholmu tudi več zastopnikov kovinarskih zvez v Rusiji. Od teh je zvedel poročevalec stockholmskega dnevnika »Folkets Dagblatt Politiken« nastopne podrobnosti o organizaciji delavstva v sovjetski Rusiji: Nova ruska gospodarska politika se tiče živil, tekstilne industrije, usnja in obutve. Težke industrije se doslej niso pritegnile v to politiko; kljub temu se je zvišala tudi njihova produkcija. Mezde so se zvišale predvsem v lahki industriji, katere položaj se je izboljšal. V kovinskih industrijah so se zvišale mezde od aprila do oktobra 1922 za 25%. V Rusiji se deli industrija v tri velike skupine; v industrijo, ki jo potrebuje država (izdelava municije itd.), v srednjo in malo industrijo. Prva je odvisna neposredno od države, ki ji v vsakem oziru daje pravice; delavci so vladni funkcionarji. Druga je istotako pod državnim vodstvom, a del njene produkcije se oddaja javnim trgov. Tretje temelje na koncesijah, danih zasebnikom. V prvi poslujejo tovarniški sveti, ter se morajo imenovati ravnateljev in drugih funkcionarjev imenovati s pritrditvijo delavskih organizacij. Država daje potrebni denar in prejema izvršeno blago. Tudi v drugi skupini poslujejo tovarniški sveti, ki

sodelujejo pri zvišanju plač in mezd. Ako ravnateljstvo ne zadovolji organizacij, je morejo le-te prisiliti, da odstopi. V tretji skupini tekmujejo med seboj nemški, angleški in ameriški kapital. Vsled tega imajo delavci višje plače, a njih položaj ni tako stalen, kakor onih, ki delajo za državo. — Brezposelnih v Rusiji ni veliko. V kovinarskih organizacijah je bilo poleti samo 18.000 ljudi brez dela ali 2% vseh vpisanih delavcev. Brezposelni prejemajo od države podporo, pravtako pa tudi od svojih organizacij, ki so v to svrhu ustanovile posebne fondе. V kovinarski zvezi je vpisanih 457.830 članov, med temi 7 do 8% žensk. (L'Europa Orientale, december 1922.) —a.

Agrarna reforma na Poljskem. Poljska agrarna reforma temelji na »odloku o izvršitvi agrarne reforme« z dne 15. julija 1920. Agrarna reforma naj služi svrham notranje kolonizacije. Potrebno zemljiško rezervo tvorijo v prvi vrsti državna posestva, potem posestva, ki so bila last bivših dinastij, potem ruske kmetijske banke in pruske naselevalne komisije in končno pod nekimi omejitvami javna in cerkvena posestva. Dalje spadajo pod agrarno reformo nastopna veleposestva; 1. veleposestva, ki se tako slabo obdelujejo, da je vsled tega oškodovana narodna produkcija; 2. veleposestva, ki so se parcelirala brez oblastvenega dovoljenja; 3. veleposestva, kupljena po 1. avgustu 1914 od oseb, ki se po svojem poklicu ne pečajo s poljedelstvom; 4. veleposestva, ki so tekom zadnjih petih let več nego dvakrat menjala svojega lastnika — izvzemši seveda slučaje, kjer se je sprememba izvršila potom podedovanja; 5. veleposestva, ki so bila kupljena tekom vojne z vojnimi dobički; 6. veleposestva, katerih lastniki so prodajali zemljo bivši pruski kolonizacijski komisiji; 7. veleposestva v neposredni bližini velikih mest in industrijskih središč. Dalje se razdele posestva, ki obsegajo nad 180 ha, v neposredni bližini mest in industrijskih središč 60 ha in v nekih bivših pruskih in vzhodnih predelih 400 ha. Lastniki veleposestev, ki spadajo pod agrarno reformo, smejo na splošno obdržati le toliko zemlje, kolikor jo morejo s svojo družino obdelati; izvzeta so le posestva, na katerih se pridelujejo semena, goji živina ali ribe ali pa so zvezana z industrijo. — Finančno vprašanje agrarne reforme rešuje poseben zakon z dne 16. julija 1920. Lastniki dobe za odvzeto zemljo odškodnino, a ne takoj v gotovini, marveč v obliki obveznic, ki se obrestuje po 4%. Izplača se odškodnina po dveh letih. — Kolonizacija se izvede potom prodaje zemljiških žrebcev. V to svrho morajo okrožni zemljiški uradi izdelati podrobne načrte. Večji del zemlje se porabi za ustanovitev samostojnih srednjih kmetij, oziroma za povzdigo malih kmetij v srednje, ki ne smejo v nobenem slučaju presežati 15 ha. 20% zemlje se porabi za ustanovitev neko-

liko večjih kmetij, ki smejo obsegati do 23 ha zemlje, a ob vzhodni meji do 45 ha. Razen tega se morejo ustanovljati vzorne kmetije v nedoločenem obsegu, ki se bodo dajale na dolgo dobo v najem posameznikom in zadrugam. Nadzorstvo nad temi kmetijami si pridrži ministristvo za kmetijstvo. — Zemljišča v okolici velikih mest in industrijskih središč se pridržijo za razširjenje oziroma za delavske in uradniške naselbine. — Zemlja se deli Poljako, ki uživajo državljanske pravice in dokažejo, da so večji kmetijskega gospodarstva. Vedno pa imajo prednost invalidi, vojaki in prostovoljci. Nato pridejo poljski delavci, ki so vsled agrarne reforme izgubili zaslužek, in mali posestniki, ki meje na parcelirano veleposestvo. Na tretjem mestu so kmetijski delavci in kočarji sploh, posebno pa tisti, ki so dovršili kako kmetijsko šolo. Vsem tem privilegirancem dovoljuje država potrebni hipotekarni kredit proti dolgoletni amortizaciji. — Lastninska pravica vseh po agrarni reformi nastalih posestev je v toliko omejena, da se ne smejo zmanjšati, ne odtujiti, ne dati v najem, niti se ne sme kakorkoli špekulirati z njimi. Te omejitve ostanejo v veljavi, dokler ni odplačano državno posojilo, na vsak način pa 25 let. — Cena zemljišč se določi na temelju realnega dohodka, ki se mu prištejejo še splošni stroški agrarne reforme in parcelacije. — Pri parcelaciji pridejo kot prva na vrsto državna posestva, potem ostala. — Za vzhodne pokrajine sta izšla dva posebna zakona, ki urejata vprašanje agrarne reforme in vojaške kolonizacije, kateri so te pokrajine v prvi vrsti namenjene. Odlikovani vojaki, prostovoljci in invalidi dobe zemljišča brezplačno, ostali proti 30letnemu odplačevanju; razen tega dobe prispevek za zgradbo poslopij in prvi obrat. — Kakor se vidi, ima ta agrarna reforma tendenco kolonizirati nepoljske pokrajine s poljskim prebivalstvom po zgledu nekdanje zloglasne pruske »Ansiedlungs-Kommission« v Poznanju. (L'Europa Orientale, december 1922.) —a.

Traško vprašanje in Bolgarija. Za Tracijo je Bolgarija predlagala avtonomni režim, ki bi edini mogel konsolidirati politični položaj na Balkanu in zagotoviti vsem tamkajšnjim narodom zdrav gospodarski razvoj. Ta predlog zasluži tudi še po sklepih v Mudaniji vso pozornost, vsaj kar se tiče zapadne Tracije. Kakor znano, je morala Bolgarija zapadno Tracijo vsled neuillyske pogodbe prepustiti velesilam, ki so jo nato s sévresko pogodbo izročile Grčiji. Vendar so se pa velesile v neuillyski pogodbi zavezale, da zagotove Bolgariji gospodarski izhod na Egejsko morje. Ker se ta obveza doslej ni izvršila, smatra Bolgarija, da je sedaj, ko je celokupno vzhodno vprašanje znova na dnevnem redu, prišel čas, da se je ta gospodarski izhod končno zagotovi na trajen in končno veljaven način. V to svrhu je pa

neobhodno potrebno, da se Grčija iz zapadne Grčije odstrani in podeli deželi avtonomija pod pokroviteljstvom Društva narodov. Ako pa to ni mogoče, naj se Bolgariji določi nevtraliziran in po vesilih z jamčen teritorialni koridor ob Marici in ji tako omogoči občevanje z Evropo preko Sredozemskega morja. Bolgarija ne more živet obkrožena in izolirana, kakor je sedaj. Njej je treba svobode za promet in trgovino, kar je ob njeni sedanji popolni oddaljitvi od svobodnega morja izključeno. Ona ne zahteva drugega, nego da se izvrši pravica, ki ji je zagotovljena v mednarodnih pogodbah, pravica, ki jo zahtevajo zanj pravičnost in najelementarnejši pogoji gospodarskega življenja. — O izvozu in uvozu Bolgarije v l. 1921. navaja člankar te-le podatke: Izvoz je znašal: v Turčijo 528,088.741 levov, v Italijo 392,624.744 levov, v Grčijo 249,620.090 levov, v Nemčijo 219,781.101 lev itd.; uvoz pa: iz Italije 610,895.709 levov, iz Nemčije 458,335.643 levov, iz Anglije 448 milijonov 629.179 levov, iz Francije 301 milijonov 429.164 levov itd. — Ko je pred meseci bolgarski ministrski predsednik Stambolijski obiskal balkanske prestolnice, je bila splošna sodba, da se je napetost med Bolgarijo in njenimi sosedi znatno polegla. Toda to sodbo je dejstvo, da je ostala Bolgarija s svojimi zahtevami slej ko prej osamljena, ovrгло. (L'Europa Orientale, december 1922.) —a.

Revije in knjige.

Liberalizem. V. Hobhouse - A. Ogris. (Prevod iz angleščine po drugem izdanju l. 1920. Str. 127. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. — Hobhouseov liberalizem je brez dvoma važno in za naše razmere zanimivo delo, ki bo izpolnilo v naši domači literaturi precejšnjo vrzel. Pisatelj nam podaja zgodovinsko in logično analizo liberalnih načel ter jih skuša spraviti v sklad z modernimi socialnimi zahtevami. To je po mojem mnenju tudi najbolj zanimiva stran te knjige. V kratkem zgodovinskem pregledu pride Hobhouse najprej do zaključka: »Moderna država pohaja torej iz pravnega reda, ki je po svojem jedru avtoritaren. Protest proti temu redu, verski, politični, gospodarski, socialni in nrvni protest, je zgodovinski začetek liberalizma. Tako se prikazuje liberalizem spočetka kot kritizem, semtertja tudi kot razdirajoč in revolucionaren kritizem. Njegova negativna plat stoji skozi stoletja v ospredju.« (11.) Seveda ima novi liberalizem v sebi skrite tudi pozitivne, konstruktivne sile, ki spe že v njegovih osnovah. Te osnove liberalizma so: občanska, finančna, osebna in socialna ter gospodarska svoboda; dalje domača (rodbinska) pravica, pokrajinska, plemenska, narodna in mednarodna svoboda ter končno politična svoboda in ljudska suverenost.

Iz teh osnov izvaja Hobhouse konkretna liberalna načela, ki jih potem na pojavih praktičnega življenja preizkuša in izpopolnjuje. Na ta način prihaja do zanimivih zaključkov, ki so mnogokrat direktno nasprotni običajnim liberalnim naukom, kakor so jih do nedavna na kontinentu splošno umevali. Hobhouseov liberalizem se v njegovi končni, oziroma bolj skrajni formulaciji skoro ne razlikuje od — socializma, ne sicer od marksističnega, ki je bolj komunizem kot socializem, marveč pravega, resničnega socializma, čigar teoretična zgradba se sedaj po vojni šele polagoma pripravlja. Loči se od njega predvsem le po svojem genetičnem razvoju in postanku. Socializem je, kakor vemo, reakcija proti liberalizmu vobče, Hobhouseov liberalizem pa pomenja evolucijo starih liberalnih nazorov tako daleč v smeri proti pravemu socializmu, da bi tega sploh ne bilo treba, ako bi se ta razvoj pravično izvršil.

Naj navedem samo par stavkov, ki kažejo, kako socialističen je Hobhouseov liberalizem.

»V splošnem moremo reči, da naloga liberalizma ne leži toliko v tem, da obvaruje splošno pravico svobodnega udruževanja, kakor bolj v tem, da določi pravico v vsakem primeru na tak način, da se doseže čim najvišja mera dejanske svobode in ravnopravnost.« (12.) — V poglavju, kjer govori o načelu »laissez faire«, dokazuje, da ima država pravico omejevati svobodo dogovora med delodajalcem in delojemalcem in pravi: »Šibkejša stran privoljuje tu ravnotako, kakor obeta oni, ki visi nad prepadom, vso svojo imovino nekomu, ki mu noče vreči vrvi nego ravno pod tem pogojem (48). Zategadelj je precej jalov dovtip, ako se očita sodobnemu liberalizmu nedoslednost, zato ker nasprotuje gospodarski zaščiti, medtem ko pospešuje zaščitno delavsko zakonodajo« (49). — Govoreč o enakosti ljudi pravi: Enakost pomeni, »da v dobrem socialnem sistemu nobena neenakost glede socialnega položaja, dohodkov, čina, urada in ugleda ne izvira iz interesa ugodnejše postavljene posameznika kot takega, temveč iz ozira na občno blaginjo« (68). Zanimiva je n. pr. tudi trditev, »da stori mati mladih otrok več za skupnost in da je vredna tem večje denarne podpore, če ostane doma in se peča z otroki, kakor če pohaja za drobnimi gospodinjstvi poslil in prepušča otroke usodi ulice ali nemarni pažnji kakšnega soseda« (91). — »Imovinske pravice ne smemo pojmovati aksiomatično« (53). — »Temeljni problem v gospodarstvu ni odstranitev lastnine, temveč, kako vzpostaviti socialni pojem lastnine na njegovo pravo mesto ob pogojih, ki ustrezajo modernim potrebam.« — »Kljub vsemu kritizmu se najde še vedno mnogo ljudi, ki po vsem izgledu govorijo o lastninskih pravicah, kakor da jih je dala narava ali božja previdnost gotovim srečnikom in

kakor da imajo ti posamezniki neomejeno pravico razpolagati z državo liki s svojim slugom, da jih štiti s prosto uporabo zakonov v nemotenem uživanju svoje posesti. Oni pozablajo, da brez organizirane družabne sile njih pravice niso vredne niti ene tedenske plače — (96).

Te in še marsikatero druge misli kažejo, da hodi Hobhousov liberalizem dejansko, kakor sam pravi, »kjer mora računati z dejstvi, prav blizu socialistične smeri«. Seveda nastane tu vprašanje, ali je to sploh še liberalizem? Mislim, da se ne motim, če rečem, da se utegne Hobhousov liberalizem na Angleškem teoretično in praktično vzdržati ter tako mirnim potom dovesti do urejenih socialnih razmer. Dosedanji razvoj na Angleškem opravičuje po mojem mnenju vsaj deloma to domnevo. Drugače pa je pri nas na kontinentu. Tu se zdi taka evolucija pod firmo liberalizma izključena. Nasprotje med prvotnim liberalizmom, oziroma njegovimi posledicami in pa med radikalnimi socialističnimi in celo komunističnimi teorijami, zahtevami in poskusi je pri nas preveliko, da bi ga bilo mogoče odstraniti s primerno prilagoditvijo liberalnih doktrin in liberalne prakse. Pri nas je postal socializem nujnost, ki nas edino more obvarovati pred hujšimi ekstremi. Tudi če bi naš liberalizem resno poskušal prilagoditi svoje nauke zahtevam praktičnega življenja, bi se mu najbrž nikdar ne posrečilo zbrati pod svojo zastavo množic delovnega ljudstva.

Zato bo Hobhousova knjiga pač lahko služila v orientacijo onim, ki vidijo neredko v najskromnejših socialističnih zahtevah boljšeško pretiravanje, dvomim pa, da bi mogla dati našemu liberalizmu nove življenske sile in moči.

Vsekakor pa je to delo vredno, da se čita in z gotovimi pridržki tudi priporoča. Prevod je dober, le mestoma se očitno prestrogo drži izvirnika, vsled česar so nekateri stavki na prvi pogled nejasni.

Dr. A. Gosar.

Kreuz und quer durch den slawischen Süden. (Von Marburg bis Monastir. — Von Belgrad bis Buccari. — Krainer Tage.) Von Hermann Wendel. Frankfurter Societäts-Druckerei 1922.¹ — Ko je izdal Wendel pred letom dni knjigo o potovanju iz Belgrada v Baker, pač ni pričakoval, da bo knjiga zaeno z leto dni starejšo sestro (Von Marburg bis Monastir) v teku enega leta že razprodana — v dobi, ko tisti, ki kupujejo knjige, nimajo denarja, tisti pa, ki imajo denar, navadno knjig ne kupujejo. Ni pa hotel dati spisov kratkoma ponatisniti, ampak jim je dodal še doslej v knjigi nenačrtane »Dneve na Kranjskem«; vsa tri dela so izšla sedaj v eni knjigi na finem papirju v originalnih platnicah — prav reprezentativno delo, po fini zunanji opremi primerno za vsak salon (primerjajte n. pr., koliko so slike same originalne fotografije pisateljeve,

na dobrem papirju jasnejše nego v prvi izdaji), po vsebini pa nekako demokratično delo politika in esteta, ki gre skozi svet z odprtimi očmi in z odprtim srcem. O prvih dveh delih knjige smo že govorili, ko sta izšla v prvi izdaji. Danes nas zanimajo predvsem dnevi na Kranjskem. — Če povem na kratko, s kakimi vtisi sem bral teh poslednjih 30 strani (s slikami vred), bo to marsikdo smatral za pretiravanje; a kljub temu: bal sem se med branjem, da bo spisa prežgodaj — konec. Človek uživa ob vsakem stavku, ki ga bere. To seveda ni potopis niti v toliko, v kolikor bi se to moglo reči o prvih dveh delih; ne, to je pesem. Pesem jetnika, ki je bil dobrega pol meseca prost, pa potem v svoji samoti poje o dnevih življenja. Spis je pa kljub temu zapeljivec k življenju, dasi zveni iz njega lahko arija: *Laß mich der neuen Freiheit genießen... und in freien, in durstigen Zügen trinken die reine, die himmlische Luft.* — Pisatelj je bil razen v Ljubljani še v Bohinju (»Der Ewigkeit Fittiche rauschen in diese Stille hinein, so still ist es hier oben«), na Bledu, v Trziču, v Kranju v Škofiji Loki, v Selcih, na Turjaku, na Rašici, na Muljavi, v Stični, Novem mestu in Višnji gori. Najlepši spomenik je postavil po mojem mnenju svojemu bivanju na Dolenjskem. Ko govori o kozolcih za sušenje žita, pravi z ozirom na nemški izraz »Harfe«: »Man glaubt, sie fangen an zu tönen wie dieses ganze freudige Land.« Pri teh besedah sem se spomnil, kaj je rekel Krek o Dolenjski malo pred smrtjo dr. Pogacniku: »Vse tukaj poje; griči pojo, polja pojo, ti dobri Dolenjci samo pojo. Kakor v mladih letih, tako bi pesmice zlagal v tej lepi naši zemlji.« (»Slovenec« z dne 9. oktobra 1917.) — Tudi Wendel je stisnil čar kranjskih poznopoletnih dni v pesem, o kateri sicer nočem prerokovati, ali bo premagala čas ali ne; ne dvomim pa, da bo segala do srca še dolgo, ko bodo mnoge njene sovrstnice že davno pozabljene.

J. Dolenc.

Nova italijanska knjiga o Jugoslaviji. — Znana znanstvena založba Bemporad v Firenci začne na svetlo dajati zbirko priročnikov, katerih vsak naj poda točno sliko o ozemlju, zgodovini, kulturi enega izmed evropskih narodov. Prvi priročnik, naslovljen »La Jugoslavia«, izide v kratkem. Knjigo sta spisala deželna poslanca mons. Ivan Trínko in profesor Musoni iz Vidma, oša beneška Slovenca.

Robert Wilbrandt; Der Sozialismus. Izšla je pri Diederichsu v Jeni druga izdaja tega znamenitega dela. Obseg knjige je strnjen, vsebina bolj koncizna. Zato šteje 2. izdaja le 171 strani.

Književne novosti o vzhodni Evropi. Pri Teubingerju v Leipzigu je v zadnjem času izšlo mnogo novih del, ki se pečajo z vzhodnoevropskimi vprašanji. Izmed mnogih omenimo le prof. dr. F. Haaseja »Russische

Kirche und Socialismus« in »Die religiöse Psyche des russischen Volkes« od istega pisatelja.

»Der Kampf« (september—oktober) ima: Friderik Adler: Neizogibna cepitev in nujna združenja. Kritično motri zopetno združenje obeh nemških socialističnih strank, ki se je izvršila na strankinem zborovanju v Nürnbergu. — Braunthal: Spominu Viktorja Adlerja. — Polach: Gospodarska kriza v Češkoslovaški. — Stein: Boj za indeks. — Ellenbogen: Socializem v prehodni dobi. Pisec razmotriva nazore Kautskega, ki jih je podal v svoji knjigi: Proletarska revolucija in njen program. Kautsky naglašja razliko med meščansko revolucijo, ki nastane na absolutističnih tleh in je nezavedna, in proletarska, ki je zavredno hotena in se rodi na temelju demokracije. Zanimiv je tudi izrek Kautskega, da vodi proletarska revolucija do zmagaj študij ekonomskih obratov in njih zakonov, ne pa čuvstvo in demagogija. — Janssen: Kautskega sociologija o revoluciji. Ta primerja nazore, kakor jih je razvil Kautsky l. 1902 v spisu »Socialna revolucija« in leta 1922 v delu »Proletarska revolucija in njen program«. — Leichter: Proletarska združenja in njeni predpogoji. — Szende: Znanost in avtoriteta.

Sozialistische Monatshefte (23. in 24. zv.): Kaliski, znani zagovornik odkritega sporazuma med Nemčijo in Francijo, je napisal članek: Edina pot. Že predsednik nemške nacionalne stranke, Hergt, se je na strankinem zborovanju v Gorlicah odkrito izrekel za sodelovanje s Francijo in za potrebo, da se produkcija poveča. — Padec Lloyd Georgea je odprl mnogim v Nemčiji oči in treba je iti po jasno začrtani poti sporazuma s Francijo, za katerega se je odločno izjavil tudi francoski poslanec Reynaud v zbornici dne 20 oktobra 1922 in katerega omogoča uresničiti Stinnes-Lubersacova pogodba. — Quessel: Mednarodni dolgovi in nemške obveznosti. Pisatelj se peča z dolgovi, ki jih imajo ententne države vsled vojne pri Angliji in z njo vred v Ameriki. Z izredno objektivnostjo priznava težko stališče Francije in njeno zdravo finančno politiko, dočim vidi v Angliji in Ameriki onega krivca, ki onemogoča črtanje dolgov in znižanje reparacij in se odkrito izreka za francosko-nemški sporazum. — Schippel: Izpremema razmerja moči v škodo delavskega gibanja v Zed. državah Sev. Amerike. Tu se bavi s težavami, ki jih je rodilo padanje cen za delavce in kmete. — Hana Cohn piše o nastajajoči judovski državi v Palestini. — Bleier: Npravna dolžnost obnove. V Belgiji in Franciji je bilo uničenih 250.000 poslopij (420.000 poškodovanih), 53.000 km potov, 4034 velikih tovarn, opustošena zemlja je dolga 3,127.000 km, 220 rudnikov je za več let opustošenih. Zato je treba, da Nem-

čija popravi to škodo in ne posluša Anglije, ki je postala dobrohotna šele, ko je dobila nemško mornarico in kolonije. Za vedno je treba tudi opustiti misel, da Nemci zopet osvoje Alzacijo-Lotarinško, ker te dve deželi hočeta biti francoski.

Deutsche Arbeit (november). Balrutsch, Potrebni ukrepi, da se preмага finančna in gospodarska kriza sveta. Najprej je treba, da se preмага vojna psihoza in se narodi v krščanskem duhu zblížajo. Obnovijo naj trgovske stike med seboj in odpušijo medvojne dolgove. Za povečanje produkcije naj se delavcu v vseh deželah dovoli pravica soodločanja in možnost udeležbe. — Hecker, Depolitiziranje uradništva. — Herrfardt, Pota k novi ljudski državi. Današnja nemško državo označuje odtujenost med državo in narodom ter celo med deli naroda. Treba je, da je vlada vkoreninjena v narodu in nepristranska. Parlamentarizem s svojim večinskim principom je nezadosten, potrebna so stanovska zastopstva (državni gospodarski svet). V. K.

La Critica (Napoli, Via Trinità Maggiore). Pred nami leži zvezek od 20. novembra 1922. Revija, ki jo izdaja Benedetto Croce in v katero piše poleg njega največ sedanji italijanski minister za prosveto Giovanni Gentile, priobčuje sedaj celo vrsto razprav o laški in svetovni književnosti 19. stoletja izpod večkega in duhovitega peresa Benedetta Croceja. Revija se peča po svojem načrtu s kritiko leposlovja, z zgodovino, s filozofijo in s problemi šole in vzgoje. Crocejev časopis je v Italiji znamenit in je vplival tudi na politično življenje, ker se je reforma ljudske in srednje šole, katero zahteva Ljudska stranka, v tem časopisu najtemeljiteje obravnavala. Croce je imel kot minister priliko dati svojim nazorom izraza v zakonskem načrtu, ki ga pa parlament ni sprejel. Gentile bo nadaljeval v vladi delo Croceja.

Critica sociale. Rivista quindicinale del socialismo. Milano.

Štev. 13. Cl. Treves: Trenutek priprave. — Proglas italijanskemu proletariatu. — Rod. Mondolfo: O državi. (Konec.) — Rob. Veratti: Boljševizem ali socialna demokracija? (Konec.) — Fr. Weiss: O Einsteinovi relativitetni teoriji.

Štev. 14. Claudio Treves: O diktaturi... — Pallante Rugginenti-Rinaldo Rigola: Po genovskem sestanku. Genovski sestanek narodnega zveznega sveta socialistične stranke je iznova dokazal, kako je razdejana notranja strankarska disciplina. Za kolaboracionizem je glasovalo 535 tisoč glasov, proti 532 tisoč. Tako je zveza med delavsko konfederacijo in stranko res iluzorična. — Filippo Turati: Zakon o osemurnem delavniku. Dokazuje, da osemurni delavnik ne ovira produkcije. Glavni pomen »ni v osmih urah dela, temveč v osmih urah, ki jih omejujev dela pušča pro-

ste delavcu; v teh urah je pravo delavčevstvo življenje..., iz teh bo dobil višje zmožnosti, ki ga bodo usposobile za prehod iz sedanjega »častnega barbarstva« v zaželjeno svetlobo novega veka.« Šele dosledno izveden osemurni delavnik bo proletariatski usposobil za znanstveno organizacijo dela, ki jo propagira »taylorizem« in drugi podobni sistemi. Pisatelj polemizira zelo obširno z raznimi pomisleki in očitki, ki sta jih izrazila Luzzatti in Prato. — Olindo Gorni: Pobožne ustanove in poljedelske zadruge. — Carlo Kautsky: Politika koalicije. Priobčuje poglavje svojega najnovejšega dela »o proletarski revoluciji in o njenem programu«. — Augusto Torre: Ali je Poincaré hotel vojno? Dokazuje na podlagi publikacij Mauricea Paléologuea (bivšega francoskega poslanika na carskem dvoru) F. Gouttenoira de Toury in zlasti dokumentarnega dela komunista Renéa Marchanda (Un livre noir, Diplomatie d'avant guerre d'après les documents des Archives russes — Novembre 1910-Juillet 1914 — Paris 1922), da je Poincaré eden glavnih krivcev, ki je poleg Viljema Hohenzollerna najbolj odgovoren za svetovno vojno. Članek se nadaljuje še v prih. številkah.

Štev. 15. Giov. Zibordi: Maksimalistična bilanca na kongresu. — Rod. Mondolfo: Za obrambo svobode. Med drugim poudarja etičen moment marksizma, ker teži za breznasilno in brezrazredno kolektivistično družbo kot končnim ciljem; razredni boj in proletarska diktatura je le sredstvo v dosego prave in splošne svobode. — Gino Luzzatto: Socializem, zadruge in parazitne industrije. — Augusto Guerriero: Ažio in valute. — Observer: Dijaki, stranka in kultura. Socialistična univerzitetna omladina je dobila dovoljenje, da sme tvoriti posebne odseke v socialistični stranki, a pod pogojem, da gre med proletarske mase in razširja marksistične ideje. Tu se odpira mladini neizmerno polje teoretične poglobitve in eksegeze marksistične ideje. Italija ni samo v kulturi bolj površna kot naprednejše evropske države; isti pojav se opaža tudi na marksističnem polju. Univerzitetna mladina ima tu hvaležno in neizmerno polje; zaveda naj se, da marksizem ni doktrinarizem, temveč teorija, ki jo je treba razvijati, poglobiti in proučevati. Stranka vabi dijaštvo v svoje vrste; ne sicer razvijane nacionaliste in aristokrate, ampak one, ki v živi veri v ideale želijo slediti rdeči zastavi in so pripravljene proletarski prosveti in napredku naljubno žrtvovati lagodno kariero. Naj bo zmaga marksistične ideje revolucionarna ali mirna: proletarsko čuteča inteligenca mora biti anima movens gibanja.

J. B.

Baltiške države.

Latija šteje po statistiki od 1. januarja 1922 2,552.000 prebivalcev, od teh v Rigi 520.000. Latijcev je 80.41%, ostali so Rusi, Judi, Nemci, Poljaki, Litovci in Estonci. — Po veri je 76.54% protestantov in 18.49% katoličanov, ostali so pravoslavci, izraeliti in dr. — 3. novembra 1922 je Latija sklenila konkordat s sveto stolico. Konkordat se popolnoma strinja z duhom kanoničnega prava, daje cerkvi popolno notranjo svobodo, pripozna njeno premoženje, dovoljuje konfesionalne šole ter zagigura tudi državni prispevek k vzdrževanju klera in njega zavodov. Pravzaprav je katoliška cerkev v Latiji po njem nekako privilegirana in stoji boljše nego protestantska konfesija, kateri pretežna večina prebivalstva pripada. Razlogi, ki so vlado pri tem vodili, so seveda po precejšnjem delu politične narave. Latija dobi svojega diplomatskega predstavitelja pri sveti stolici in svoj latijski klerus, ki bo močno pospeševal nacionalne težnje mlade republike. Vlada je nacionalistično in socialistično pobarvana in luteranskega klerusa ne ljubi, ker je le-ta bolj nemškega mišljenja, kakor znano, pa so nemški veleposelniki-baroni pod carizmom latijsko ljudstvo najbolj stiskali. Pravoslavje seveda tudi ne uživa simpatij latijskih nacionalistov. — Predsednik latijske republike je njen največji narodni borec od časov carizma sem, Jahnis Tchakste, ki je bil od prvega rednega zakonodajnega latijskega sejma izvoljen novembra 1922. Tchakste se je pod carizmom kot član prve dume l.1906. boril proti ruski birokraciji (Latija je spadala takrat pod Kurlandsko gubernijo) in nemškimi junckerji, ki so imeli večino zemlje v rokah. Ko je izbruhnila revolucija 1917, je bil od ruske revolucionarne vlade imenovan za administratorja Kurlandije. Ko so nato Kurlandijo zasedli Nemci, je zbežal v Petrograd. V tem času je po latijskem narodnem svetu proglasil neodvisnost Latije, ki je pa leta 1919 bila napadena od boljševikov. Končno so morali boljševiki deželo zapustiti in se je maja 1920 zbrala latijska ustavotvorna skupščina, kateri je bil predsednik Tchakste. — Gospodarsko je dežela tekom svetovne vojske strašno trpela, nič manj nego n. pr. Belgija. V svrhu vzpostavitve obrti in kmetijstva je vlada dozdej posodila prebivalstvu že več kot poldrugo milijardo latijskih rubljev (= 125 milijonov italijanskih lir). Ekonomska politika Latije je srečna in energična. Državica si je nabavila zlato rezervno in stabilizirala rubelj; zdaj je emisionirala nov denar, takozvani »lat«, ki je izmenljiv v zlatu. Latijci so sploh zelo napredni, trezni in vztrajni narod, ki je dozorel pod pestjo nemških valpetov in ruskega carizma.

K.

Gospodarska zveza Ljubljana

Prodaja vse potrebščine
za delavca, kmeta in
uradnika

Kupuje vse poljske pridelke
Izdeluje mesne in mlekar-
ske izdelke useh vrst

Prvo delausko konsumno društvo v Ljubljani

ima bogato izbero manufakture, češke lončene posode, klo-
bukov, usakourstno špecerijsko blago; v združni kleti
na Kongresnem trgu šteu. 2 dobro vino po nizki ceni

Franične vloge članov obrestuje po 5%

Člani dobe 3% blagovni popust

Pristopnina 10 K, delež 100 K — Prijave sprejema pisarna
na Kongresnem trgu šteu. 2 in vse združne prodajalne
V Vašem interesu je, da postanete član, članica naše zadruga

Najboljše in najtrpežnejše blago kupite pri
oblačilnici za Slovenijo, r. z. z o. z. v Ljubljani

Prodajalne na drobno

so v Stritarjevi ulici šteu. 5 in v hiši
„Gospodarske Zveze“ na Dunajski cesti

Glavno skladišče

je v Ljubljani v „Kresiji“, Lingarjeva
ulica šteu. 1, I. nadstropje

Podružnica v Somboru (Bačka), Aleksandrova ulica št. 11

Oglejte si njene zaloge! — Združno podjetje! — Svoji k svojim!

Ivan Gajšek

papirna trgovina **Ljubljana** Sv. Petra cesta 2

ima vedno v zalogi razmnoževalne priprave: šapirograf, hektograf, cyklostil i. dr.; dalje trgovske in poslovne knjige, bloke, vstopnice, pisarniške in šolske potrebščine in zvezke lastne založbe.

Zmerne cene!

U našem založništvu so računokar izšla naslednja dela:

Baumbach-Funtek, **Zlatorog**. Planinska pravljica.

Druga predelana izdaja. Vez. Din 22.—

Rodenbach G.-Gradnik, **Mrtvo mesto**. Roman.

Broš. Din 18.—, vez. Din 24.—

Korun dr. V., **Spake**. Satire, humoreske in drugo.

Drugi natis. Vez. Din 40.—

Doyle A. Conan, **Zgodbe Napoleonovega huzarja**.

Prevel V. Mihajlovič. Detektivske povesti.

Vez. Din 65.—

Meško Fr. Ks., **Ob tihih večerih**. II povesti in

črtice. Vez. Din 40.—

Felgl D., **Pol litra vipavca**. Ta knjiga obsega 19

daljših in krajših črtic, ki jih vse skupaj pre-

veva dober, pristen humor. Vez. Din 30.—

Do srede meseca aprila slede še nastopna dela:

Dostojevskij F. M., **Zločin in kazen**. Roman v šes-

tih delih z epilogom. Preložil Vlad. Levstik.

Dva dela.

Bonsels, **Prigode čebelle Maje**. Poslovenil Vlad.

Levstik. Navadna izdaja brez ilustracij. —

Izdaja z ilustracijami.

Leblanc Maurice, **Arsena Lupin**. Gentleman —

vlomilec. Poslovenil Vlad. Levstik. — Iz vse-

bine: Aretacija Arsena Lupina. — Arsen Lupin

v zaporu. — Arsen Lupin pobegne. — Skriv-

nostni potnik. — Kraljičino ogrlje. — Sherlock

Holmes pride prepozno. Itd.

Marguerite Bernal Provins-A. Gradnik, **Knjiga**

za tebe. Zbirka ljubavnih pesmi v prostem

ritmu.

Levstik Vlad., **Gadje gnezdo**. Povest iz dni trplje-

nja in nad. Drugi natis.

Marryat Kapitan, **Morski razbojnik**. Roman. Po-

slovenil Vlad. Levstik.

Kunaver Pavel, **Po gorah in dolinah**. I. del s 40

slikami, II. del s 36 slikami.

Rozman Ivan, **Nova erotika**. Disonance in akordi.

Tolstoj-Levstik, **Hadži Murat**. Novela.

Kraigher dr. Alojzij, **Školjka**. Drama v treh de-

janjih. Drugi natis.

— **Matilda Pernus**.

— **Mlada ljubezen**.

Rostand E., **Cyrano de Bergerac**. Veseloigra. Po-

slovenil O. Zupančič.

Scott Walter, **Ivanhoe**. Za mladino in odrasle. Po-

slovenil Vlad. Levstik.

Suchy Iv., **Staroidijske basni, bajke in pravljice**.

Z mnogimi slikami.

Brezovnik Ant., **Saljivi Slovenci**. Zbirka najbolj-

ših kratkočasnic iz vseh stanov. Nova, predel-

ana izdaja.

Herrman Ign., **Kako se je Kulhova Naninka mo-**

žila. Poslovenil dr. Bradač. V dveh delih.

Bandelaire, **Poezije v prozi**. Poslovenil Karlin.

Dante.

Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Oprema razkošna,

okrog 300 strani velike četrtnke in II umet-

niških prilog. — Knjigo, na katero smemo biti

Slovenci ponosni, je okrasil Tone Kralj.

Naročila sprejemajo vse knjigarne kakor tudi založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon šte. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Zanatlijsko banko d. d. v Zagrebu in njeno
podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, kupuje
in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne
knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.